

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HONORÉ DE BALZAC

Tefeci Gobseck

Can Klasik

Tefeci Gobseck, Özel Hayattan Sahneler, Honore de Balzac

Fransızca aslından çeviren: Ümit Moran Altan

Gobseck

İlk baskı: La Mode, 1830

Bu çeviriye kaynak alınan baskı: Classica Libris, 2017

© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncı yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Haziran 2021, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat Yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak illüstrasyonu: Ali Yıldız

Baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-5105-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

HONORÉ DE BALZAC

TEFECİ
GOBSECK

ÖZEL HAYATTAN SAHNELER

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Ümit Moran Altan

Honoré de Balzac'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

***İki Yeni Gelinin Anıları*, 1983**

***Eugénie Grandet*, 1983**

***Vadideki Zambak*, 1990**

***Goriot Baba*, 2000**

***Gizli Başyapıt*, 2007**

***Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti*, 2012**

***Uzun Yaşam İksiri*, 2016**

HONORÉ DE BALZAC, 1799'da Fransa'nın Tours kentinde doğdu. Kendi adıyla yayımlanan ilk eseri *Köylü İsyanı* tarihsel bir romandı. 1829-1830 yıllarında taşra yaşamına yönelen *Tours Papazı* ve *Eugénie Grandet* gibi romanları basıldı. 1834 yılı, Balzac'ın yaşamında bir dönüm noktası oldu. Yapıtlarını büyük bir bütün oluşturacak biçimde üç grupta tasarladı: İnsan yaşamını ve toplumu yöneten ilkeleri ele alan "Çözümleyici İncelemeler"; insan eylemini belirleyen nedenleri ortaya koyan "Felsefi İncelemeler"; bu nedenlerin sonuçlarını gösteren "Töre İncelemeleri". *Goriot Baba*, gerçekçilik akımının başyapıtı sayılır. Balzac, bu eserlerinin tümüne Dante'yi anıştıran bir başlık koydu: "İnsanlık Komedyası". Balzac, 1850'de Paris'te öldüğü zaman, ardında 85'i tamamlanmış, 50'si taslak halinde kalmış roman ve 2000'i aşkın roman karakteri bırakmıştı.

ÜMİT MORAN ALTAN, İstanbul'da doğdu. Özel Site Koleji ve Belediye Konservatuvarı Bale Bölümü'nü bitirdi. İstanbul Üniversitesi Pedagoji ve Fransız Dili ve Edebiyatı bölümlerinden mezundur. Paris'te aldığı modern dans eğitimini Sorbonne IV'a bağlı Dans Kürsüsü sertifikasıyla tamamladı. İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nde bale sanatçısı kadrosunda yer aldı. Albert Camus, Georges Simenon, Françoise Sagan, Louis Gardel, Marie Cardinal gibi yazarların kitaplarının çevirilerini yaptı.

GOBSECK

Mösyö Baron Barchou de Penhoen'e¹.

Sadece *De Viris*² ile eğitilmek zorundayken, felsefeye de merak saldıığımız dönemde, Vendôme'daki³ öğrenciler arasında, sanırım kendini edebiyat yolunda bulan yalnız ikimiz olduk! Alman felsefesi üzerine esaslı kitaplarına çalıştığın günlerde yeniden görüştüğümüzde, ben de işte bu eseri yazmaktaydım. Böylece, ikimiz de eğilimimizden yoksun kalmadık. Adını burada görmekten kuşkusuz, benim adını buraya yazarken aldığım hazzı duyarsın.

Eski okul arkadaşın,
Honoré de Balzac, 1840

1. Auguste Barchou de Penhoen (1799-1855): Regim değişince askerlikten ayrılıp *Revue des Deux Mondes*'da yazılar yazmaya başlayan asker, tarihçi ve siyasetçi. (Ç.N.)
2. *De Viris Illustribus* (Ünlü Kişiler Üzerine) 14. yüzyıl'da İtalyan yazar Francesco Petrarca tarafından Latince yazılmış dönemin saygın, başarılı erkeklerinin biyografilerini içeren kitap. (Ç.N.)
3. Balzac'ın altı yıl yatılı olarak okuduğu okul. (Ç.N.)

1829 yılını 1830'a bağlayan kış, sabah birde, Vikontes de Grandlieu'nün salonunda hâlâ ailesinden olmayan iki kişi bulunmaktaydı. Duvar saatinin vuruşları duyulduğunda yakışıklı bir delikanlı evden ayrıldı. Arabanın sesi avluda yankılandığında, vikontes salonda sadece iskambil oyununu bitirmek üzere olan erkek kardeşiyle bir aile dostlarının kaldığını görünce, arkasındaki mumun ışığını perdeleyen incecik mermere kazınmış gravürdeki ışık oyunlarına dikkat kesilmiş gibi görünürken, annesinin kaygılarını doğrularcasına şöminenin önünde durup arabanın tıkırtılarını dinleyen kızının yanına gitti.

"Camille, genç Kont de Restaud'ya karşı tutumunuzu bu geceki gibi sürdürürseniz, beni onu bir daha davet etmemek zorunda bırakacaksınız. Dinleyin evladım, eğer benim şefkatime güven duyuyorsanız, hayatta sizi yönlendirmeme izin verin. On yedi yaşındayken insan ne geleceği, ne geçmişi ne de bir takım toplumsal görüşleri değerlendirebilir. Size tek bir uyarıda bulunacağım. Mösyö de Restaud'nun milyonları yiyebilecek bir annesi var, yaradılışı kötü, Goriot'nun¹ adı bir zamanlar adı dilden dile gezmiş kızlarından biri. Babasına o kadar kötü-

1. Balzac'ın, iki kızı da zengin soylularla evlenmiş roman kahramanı Goriot Baba. (Ç.N.)

l k etmiş bu kadın böyle iyi bir oğlu kesinlikle hak etmiyor. Genç kont, annesine hayran ve büyük övgülere layık bir oğul sevgisiyle onun hep destekliyor; erkek kardeşi ile kız kardeşine de büyük bir  zen gösteriyor.”

Kontes sözlerini alaycı bir dille sürdürdü.

“Onun davranış tarzı hayranlık uyandırır da, annesi yaşadıkça, bir genç kızın servetini ve geleceğini bu küçük Restaud’ya emanet etmekten bütün ailelerin  dleri patlayacaktır.”

“Duyduğum birkaç söz bende Matmazel de Grandlieu ile yaptığınız konuşmayı bölme ihtiyaı uyandırdı,” diye seslendi aile dostu. “Ben kazandım sayın kont, sizi yeğeninizin imdadına koşmanız için serbest bırakıyorum.”

“İşte buna tam da avukat kulağı denir,” diye karşılık verdi vikontes. “Sevgili Derville¹, Camille’e iyice alçak bir sesle söylediğim şeyi nasıl duyabildiniz?”

Derville şöminenin yanındaki berjer koltuğa otururken, “Bakışlarınızdan anladım,” dedi.

Dayı, yeğenin yanına geçti, Madam de Grandlieu de kızı ile Derville’in arasındaki geniş pufa oturdu.

“Size Kont Ernest de Restaud’nun serveti hakkındaki düşüncelerinizi değiştireceğiniz bir hikâye anlatmanın tam zamanı vikontes.”

“Bir hikâye!” diye bağırdı Camille. “Hemen başlayın efendim.”

Derville, Madam de Grandlieu’ye bu hik yenin onu da ilgilendirdiğini anlamasını sağlayacak bir ifadeyle baktı. Vikontes, serveti ve çok eski tarihlere dayanan soyadıyla Saint-Germain semtinin en kayda değer kadınlardan biriydi; Parisli bir dava vekilinin onunla böyle teklifsiz konuşması ve evinde laubali denebilecek bir tarzda davranması pek doğal karşılanacak bir şey olmasa

1. “İnsanlık Komedyası”nda birçok kitapta önemli bir rol oynayan, dürüstlüğüyle tanınmış taşralı avukat karakteri. (.N.)

da, bu tuhaflığı açıklamak kolaydır. Fransa'ya kraliyet ailesiyle geri dönen Madam de Grandlieu, Paris'e yerleşmişti, önceleri, XVIII. Louis'nin *Liste civile*¹ ödeneğinden tahsis ettiği yardımlarla yaşamıştı ki bu da katlanılmaz bir durumdu. Grandlieu konağının cumhuriyet döneminde yapılmış satışında bir takım düzenler döndüğünü keşfetme fırsatı yakalayan avukat, vikontese konağı geri alma hakkını kazandırmıştı. Bu davaya götürü ücret karşılığında girişmiş ve davayı kazanmıştı. Bu başarının verdiği cesaretle, hangisi bilmem ama bir bakımevine de dava açarak Grandlieu Ormanı'nı da geri alma hakkını kazandı. Sonra, Orléans Kanalı üzerindeki birkaç hisseyi ve imparatorun gelirlerini kamu kurumları yararına vakfettiği fazlasıyla önemli bazı binaları geri aldı. Böylece, genç dava vekilinin ustalığı sayesinde eski durumuna kavuşan Madam de Grandlieu'nün serveti, tazminat yasasıyla kendisine ödenen çok yüksek tutarlarla yaklaşık altmış bin franka yükseldi. Son derece dürüst, bilgili, alçakgönüllü ve candan bir arkadaş olan bu avukat da aile dostuna dönüştü. Madam de Grandlieu'ye karşı tutumu ona hak ettiği bir saygınlık ve Saint-Germain semtinin en gözde evlerinden müvekkiller kazandırmış olsa da, bu itibarı gözü yükseklerde birinin yararlanacağı şekilde kazanç sağlamak için kullanmıyordu. Onu avukatlık bürosunu satmaya yönlendiren ve kendisinin koruması altında mesleğinde çok çabuk yükseleceği yargı makamlarına yerleştirmeyi isteyen vikontesin tekliflerine direniyordu. Kimi geceler vakit geçirdiği Grandlieu konağı dışındaki evlere sadece ilişkilerini kesintiye uğratmamak için gidiyordu. Yeteneklerinin Madam de Grandlieu'ye gösterdiği bağlılıkla gün yüzüne çıkmış olmasından çok mutluydu, çünkü işini yapamayacak duruma düşebile-

1. Monarşilerde hükümdarın saray ve efradı için tahsis ettiği para. (Ç.N.)

ceği bir riski göze almıştı. Derville, avukat ruhlu biri değildi.

Kont Ernest de Restaud, vikontesin evine gelip gitmeye başladığından beri Camille'in bu delikanlıya meyli olduğunu sezen Derville, soylu semtin çevresine yeni kabul edilmiş bir Chaussée-d'Antin semti *dandy*'si gibi, Madam de Grandlieu'nün evinin gediklisi olmuştu. Birkaç gün önceki bir baloda Camille'in yanında durduğu sırada ona genç kontu göstererek, "Şu çocuğun iki-üç milyonu olmaması ne kadar da yazık değil mi?" demişti.

"Bu bir talihsizlik mi? Hiç sanmam," diye yanıt vermişti Camille. "Mösyö de Restaud çok yetenekli, eğitilmiş ve yanında çalıştığı bakan onu çok beğeniyor. Onun kayda değer biri olacağından kuşku duymuyorum. Bu *çocuk*, yükseldiği gün, istediği kadar servete kavuşacaktır."

"Evet, ama ya şimdiden zengin olsaydı?"

"Zengin olsaydı," dedi Camille kızarak ve kadril dansı yapanları göstererek ekledi: "Buradaki genç kızlar onu ağızlarından düşürmezlerdi."

"O durumda," dedi avukat, "Matmazel de Grandlieu onun gözlerini çevireceği tek küçükhanım olmazdı. Bu yüzden kızarmadınız mı? Ondan hoşlanıyorsunuz değil mi? Hadi ama, söyleyin."

Camille aniden ayağa kalkmıştı. "Onu seviyor," diye düşündü Derville. Camille, genç Kont de Restaud'ya duyduğu eğilimi hoş gördüğünü fark ettiği Derville'e o günden itibaren alışılmadık bir yakınlık göstermeye başlamıştı. Camille, ailesinin Derville'e duyduğu minnet borcunu biliyor olsa da, avukata o âna dek gerçek bir dostluktan ziyade saygılı, duygu içermeyen bir nezaket içinde davranmış; ses tonu kadar davranış tarzıyla da ona hep toplumsal konumlarının aralarına koyduğu mesafeyi hissettirir biçimde davranmıştı. Minnettarlık, çocukların dikkate almayı her zaman kabul etmedikleri bir borçtur.

Kısa bir süre susan Derville, “Bu macera, bana hayatımın eşi benzeri olmayan romansı evrelerini anımsatıyor,” dedikten sonra sözlerini sürdürdü: “Bir dava vekilinin hayatının romanından söz etmesine şimdiden güldünüz! Ama ben de herkes gibi yirmi beş yaşında oldum, ve o yaşta çok tuhaf şeyler yaşadım. Size tanımanızın mümkün olmadığı birinden söz ederek başlamalıyım anlatmaya. Söz konusu adam bir tefeciye. Akademi’nin¹ izniyle *ablak* diyeceğim, yaldızı dökülmüş altın kaplama gibi rengi solmuş bu yüzü gözünüzün önüne getirebilecek misiniz? Benim tefecinin özenle taranmış düz saçları kül rengiydi. Tıpkı Talleyrand’inki² gibi hiçbir duygu okunmayan yüzünün hatları sanki bronzdan yontulmuştu. Bir sansarınkiler kadar sarı, neredeyse kirpiksiz ufacak gözleri ışıktan rahatsız olurdu, gözlerini eski kasketinin siperliğiyle korurdu. Sivri burnunun koca bir çiçek bozuğu bulunan ucu burguyu andırırdı. Dudakları, Rembrandt³ ya da Metsu⁴ tarafından resmedilen ufak tefek ihtiyarlar ve simyacılar gibi incecikti. Bu adam yumuşak bir tonda alçak sesle konuşur ve asla öfkelenmezdi. Yaşı bir muammaydı: Zamanından önce mi yaşlandığı, yoksa hep hizmetinde olsun diye gençliğini idareli mi kullandığı anlaşılamazdı. Çalışma masasındaki yeşil örtüden, yatağının önündeki halıya kadar odasındaki her şey, günler mobilyalarını parlatarak geçiren o yaşlı kızların soğuk sığınağındaki gibi temiz ama yıpranmıştı. Kışları, ocağındaki odunlar hep bir kül yığınınına gömülmüş olurdu, tutuşmadan tüterlerdi. Kalktığı saatten akşam tutan öksürük nö-

1. Académie française: 1635'te kurulan Fransız dili konseyi. (Ç.N.)

2. Charles-Maurice de Talleyrand-Perigord (1754-1838): Diplomasi yeteneğiyle ünlü, devrin önemli şahsiyetlerinden Fransız siyasetçi ve dışişleri bakanı. (Ç.N.)

3. Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606-1669): Sanat tarihi in en önemli isimlerinden Hollandalı ressam ve baskı ustası. (Ç.N.)

4. Gabriël Metsu (1629-1667): Hollandalı barok dönem ressamı. (Ç.N.)

betlerine kadar, işleri bir duvar saati düzeni içinde ilerlerdi. Uykuyla canlanan, bir çeşit *örnek insandı*. Kâğıt üzerinde gezinen bir tespihböceğine dokunduğunuzda nasıl ölmüş gibi hareketsiz kalırsa, bu adam da bir araba geçerken, sesini zorlayıp yükseltmemek için sözüne devam etmez, konuşmasının orta yerinde susardı. Fontenelle'e¹ öykünerek, yaşamsal faaliyetlerini idareli kullanır ve tüm insani duyguları içinde biriktirirdi. Hayatı, bir kum saatinin içindeki kumdan daha fazla ses çıkarmadan öylece akıp giderdi. Ocağına düşmüş olanlar ara sıra öfkelenip avaz avaz bağırırlardı; ama sonra bir ördeğin boğazlandığı bir mutfakta olduğu gibi derin bir sessizlik çökerdi. Bu banknot adam akşama doğru sıradan biri haline gelir ve madenî paraları da bir kalbe dönüştürdü. Gününden hoşnutsa ellerini ovuştururdu, yüzündeki derin kırışıklarda bir neşe esikliği uçuşurdu, Bas-de-Cuir'in² sessiz gülüşüyle kıyaslanabilecek bir izlenim resmeden yüz kaslarının dilsiz oyununu başka türlü açıklamak imkânsızdı. Gerçekten de, büyük bir sevince kapıldığında bile sohbeti tek hecelik sözlerle ilerlerdi ve tavrı hep olumsuzdu. Hukuk eğitimimin üçüncü yılını tamamladığımda henüz bir avukat yardımcısıyken oturduğum Grès Sokağı'nda, tesadüfün bana komşu olarak sunduğu adam böyle biriydi. Avlusu olmayan bu bina rutubetli ve karanlıktı. Daireler ışığı sadece sokaktan alırdı. Komşu odalara bakan küçük pencerelerden sızan ışıqla aydınlanan uzun koridora açılan manastırlardaki gibi eşit büyüklükteki odalar, binanın eskiden bir manastırın parçası olduğunu gösteriyordu. O kadar kasvetliydi ki, bir çocu-

1. Bernard le Bovier de Fontenelle (1657-1757): Fransız bilimsani ve edebiyatçı. (Y.N.)

2. Amerikalı yazar James Fenimore Cooper'ın Natty Bumppo diye tanınan kahramanının başından geçenleri anlattığı "Leather Stocking" (Deri Çorap) öyküleri olarak bilinen Amerikan tarihi kurgusu. (Y.N.)

ğunun neşesini daha komşumun evine girmeden merdivenlerde yok edebilirdi: Evi de kendisine benzerdi. Yapışık olduğu kayayla bütünleşmiş istiridye gibiydi adeta. İş dışında görüştüğü tek kişi bendim; ateş istemek, geri vermek üzere bir kitap, bir gazete almak için uğrardı bana, keyfinin yerinde olduğu akşamlar girmeme izin verdiği hücresinde sohbet ederdik. Bu güven işaretleri dört yıllık komşuluğun ve parasızlık yüzünden kendisinin kine fazlasıyla benzeyen kanaatkâr yaşam tarzımın eseri idi. Akrabaları ya da dostları var mıydı? Zengin miydi yoksa yoksul mu? Bu soruları kimse yanıtlamazdı. Odasında hiçbir zaman para görmedim. Serveti kuşkusuz bankanın mahzenlerinde duruyordu. Paris'i geyik gibi koşar adım arşınlar, banknotlarını kendisi toplardı. İhtiyatlı davranmasının kurbanı olduğu da olurdu. Tesadüfen yanında altın bulundurduğu bir gün nasıl oldu bilinmez, iç cebinden düşen çifte Napoleon altını¹ yere düşünce, merdivende onun arkasından gelen bir kiracı altını alıp kendisine verdi. Şaşırmış gibi yaparak, 'Bu bana ait değil,' dedi. 'Ben ve altın ha! Zengin olsaydım, böyle mi yaşardım?' Sabahları kahvesini hep ocağının kararmış köşesinde duran sac mangalda kendisi yapardı; akşam yemeğini ızgara etler yapan bir lokantacı getirirdi. Yaşlı kapıcı kadın da her gün aynı saatte temizliğini yapmaya gelirdi. Sözü'n kısası, Sterne'in² ilahi takdir diye adlandıracağı tuhaf bir şans eseri, bu adam Gobseck adını taşımaktaydı. Daha sonraları işlerini yapmaya başladığında, tanıştığımız zaman yaklaşık yetmiş altı yaşında olduğunu öğrendim. 1740'a doğru Anvers'in kenar mahallelerinde, Yahudi bir kadınla Hollandalı bir adamın oğlu olarak doğmuş ve Jean-Esther Van Gobseck adını

1. 40 frank değerinde altın para. (Y.N.)

2. Laurence Sterne (1713-1768): İrlanda asıllı İngiliz yazar. (Ç.N.)

almıştı. Güzel Hollandalı¹ adıyla anılan kadının öldürülmesinin Paris'i ne kadar meşgul ettiğini bilirsiniz herhalde? Eski komşuma laf olsun diye bundan söz ettiğimde, en ufak bir ilgi ya da şaşkınlık belirtisi göstermeden, 'O benim yeğenimin kızıdır,' dedi. Kız kardeşinin torununun, tek mirasçısının ölümü hakkında ettiği tek söz bu oldu. Tutanaklardan Güzel Hollandalı'nın adının Sara Van Gobseck olduğunu öğrendim. Yeğeninin kızının onun soyadını taşımasını tuhaf bularak sebebini sordüğümde, gülümseyerek, 'Ailemizin kadınları hiçbir zaman evlenmemişlerdir,' yanıtını verdi. Bu tuhaf adam, dört nesil kadın akrabalarının yakınlarından birini bile görmeyi asla istememişti. Mirasçılarından nefret ediyordu ve ölümünden sonra bile, servetine kendinden başka birinin sahip olması aklına asla yatmıyordu. Annesi onu on yaşındayken, Hollanda'nın egemenliği altındaki Hint Adaları'na giden bir gemiye tayfa olarak bindirmişti, Gobseck yirmi yıl oralarda dolaşıp durmuştu. Sarıya çalan alnındaki çizgilerde, korkunç olayların, ani korkuların, beklenmedik rastlantıların, romanlara özgü aksiliklerin, sonsuz sevinçlerin sırları gizliydi: Katlanılan açlık, ayaklar altına alınmış sevgi, zarar gören, yitirilen, yeniden kavuşulan talih, defalarca tehlikeye düşmüş, ama belki de acil gerekliliği acımasızlığını affettiren kararlar sayesinde kurtulmuş bir hayat. M. de Lally'i, M. de Kergarouët'yü, M. d'Estaing'i, Suffren'i², M. de Portenduère'i, Lord Cornwallis'i, Lord Hastings'i, Tippto-Saëb'in babasını ve Tippto-Saëb'i tanımıştı. Marhatte'ların iktidara gelmesi için büyük katkıda bulunan, Delhi Kralı Madhadjy-Sindiah'ın hizmetindeki Savoie'lı bu adam onunla

1. Balzac'ın *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti* adlı romanındaki fahişe karakteri. (Ç.N.)

2. Pierre André de Suffren (1729-1788): 1782 tarihinde Hint Adaları kıyılarındaki, günümüzdeki Sri Lanka'da gerçekleşen İngiliz-Fransız Savaşı'nın Fransız sivil yetkilisi. (Ç.N.)

birlikte işler yapmıştı. Uzun bir süre Saint-Thomas Adası'nda kaldığı için, Victor Hughes¹ ve pek çok tanınmış korsanla haşır neşir olmuştu. Servet kazanmak için her türlü girişimde bulunmuş, Buenos-Aires yakınlarındaki o çok ünlü vahşi kabilenin altınlarını bulmaya bile kalkışmıştı. Kısacası, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'ndaki hiçbir olaya yabancı değildi. Hiç kimseye anlatmadığı Hint Adaları ya da Amerika'yı pek seyrek de olsa benimle paylaştığında, bir boşboğazlık yapmış da pişman olmuş gibi görünürdü. İnsan sevgisi, girişkenlik bir tür din olarak görülse, o bir dinsiz olarak değerlendirilebilirdi. Onu çözümlemeye niyetlenmiş olsam da, son âna dek kalbini okuyamamış olduğumu utanarak itiraf ediyorum. Kimi zaman kendime onun hangi cinsten olduğunu sordum. Eğer tefeciler ona benziyorlarsa, sanırım hepsi cinsiyetsiz olmalı. Annesinin mensup olduğu dine mi bağlı kalmıştı, Hristiyanları avı olarak mı görüyordu? Yoksa Katolik mi olmuştu, Müslüman mı, Brahman ya da Lutheryen miydi? Onun dinî görüşlerini asla anlayamadım. Bana inançsızdan ziyade, kayıtsızmış gibi gelirdi. Bir akşam, kendisinin müşterilerim dediği kurbanlarının karşıt ya da alaycı bir anlam yükleyerek Gobseck Baba dedikleri kendini altına döndürmüş bu adamın odasına gittim. Onu koltuğunda bir heykel gibi kıpırdamadan otururken buldum, faiz çizelgelerini yeniden okuyormuş gibi gözlerini şöminenin davlumbazına dikmişti. Ayak kısmı yeşil, isli lambadan yayılan ışık yüzünü aydınlatmak yerine solgunluğunu iyice belirginleştiriyordu. Sessizce bana baktı ve beni bekleyen iskemlemi işaret etti.

'Bu adam ne düşünür?' dedim içimden. 'Bir Tanrı'nın olduğunu biliyor mu, duygu denen şeyden haberi var

1. Fransız Devrimi sırasında, 1794-1798 yılları arasında Guadeloupe'u yöneten ve Ulusal Konvansiyon'un emriyle köleleri özgürleştiren Fransız siyasetçi ve sömürge yöneticisi. (Ç.N.)

mı, kadınlar, mutluluk hakkında ne bilir?’ Ona bir hastaya acır gibi acımuştım. Ama, bir uçtan bir uca kat ettiği, altını üstüne getirdiği, ölçüp biçtiği, değerini kestirdiği, sömürdüğü dünyaya, bankada milyonları da olsa zihnen de sahip olabileceğini anladım.

‘Merhaba Gobseck Baba,’ dedim ona. Başını bana doğru çevirip kalın siyah kaşlarını hafifçe çatarmış gibi yaptı; ona has bu ifade bir Güneylinin neşeyle gülümsemesi gibiydi.

‘Kurbanı olsanız da ustalığına hayran olduğunuz kitapçının iflasının size bildirildiği günkü kadar karamsar görünüyorsunuz.’

Şaşkınlık içinde, ‘Kurban mı?’ dedi.

‘Mührü olan ticari iflasa uğramış senetlerin belli bir süre içinde ödenmesi için konkordatoya başvurmuştunuz ya; işlerini yoluna koyunca konkordato yüzünden sizi indirim yapmak zorunda bırakmamış mıydı?’

‘Kurnaz adamdı,’ diye yanıtladı. ‘Ama onu yeniden avucuma aldım.’

‘Protesto çekeceğiniz senetler var mı? Bugün ayın otuzu sanırım.’

Onunla ilk kez para konuşuyordum. Bana alaycı gözlerle baktıktan sonra; bir öğrencinin ağızlık takılmamış flütünden çıkan sesin tınısını andıran yumuşacık bir sesle, ‘Eğleniyorum işte,’ dedi.

‘Siz de mi eğlenirsiniz ara sıra?’

Bana acırmış gibi bakıp omuz silkerek sordu:

‘Yalnızca dizeleri yayımlananların mı şair olduğuna inanırsınız siz?’

‘Bu kafadan şiir çıkacak ha!’ diye düşündüm, çünkü hâlâ onun hayatıyla ilgili hiçbir şey bilmiyordum.

‘Hangi hayat benim hayatım kadar parlak olabilir?’ diyerek sözüne devam ederken gözleri parladı. ‘Gençsiniz siz, kanınızda düşünceler kaynıyor, tutuşmuş odunların alevinde kadın yüzleri görüyorsunuz, bense kömür-

leşen parçalardan başka bir şey görmem. Siz her şeye inanırsınız, ben hiçbir şeye inanmam. Eğer yapabilirseniz, yanılsamalarınızı koruyun. Size hayatın hesaptan düşülmesi gereken miktarını göstereceğim. Yolculuklar da yapsanız, şöminenizin dibinde karınızın yamacında da otursanız, hayatın tercih edilen bir çevrede sürdürülen bir alışkanlıktan başka bir şey olmadığı bir yaş hep gelir. İşte o zaman mutluluk, melekelerimizi gerçekliklere uygun olarak kullanmaktan ibaret olur. Bu iki öğüdün dışındaki her şey yanılgıdır. Benim ilkelerim de başka insanlarınkiler gibi değişti. İlkelerimi her enlemde başka bir biçime sokmak zorunda kaldım. Avrupa'nın hayranlık duyduğu şeyi, Asya cezalandırır. Paris'te ahlaksızlık addedilen, Azorlar'a gidildiğinde bir gereklilik haline gelir. Şu ölümlü dünyada hiçbir şey sabit değildir, sadece iklimlere göre değişim gösteren uzlaşmalar vardır. Kendini tüm toplumsal kalıpların içine atmak zorunda kalmış biri için, uzlaşmalar ve ahlaki yaklaşımlar değersiz sözlerden başka bir şey değildir. Bize sadece, doğanın içimize yerleştirmiş olduğu tek bir hakiki his kalır: Kendimizi koruma içgüdü. Sizlerin Avrupa toplumunuzda bu içgüdü, *kişisel çıkar* adını alır. Benim kadar uzun yaşamış olsaydınız, bir insanın zihnini meşgul eden doğruluğu kesin değer tek bir maddi unsur olduğunu anlardınız. Bu... ALTIN'dır. Altın, tüm insani güçleri temsil eder. Yolculuklar yaptım, her yerde ovalar ve dağlar olduğunu gördüm: Ovalar can sıkır, dağlar yorar; yani, mekânlar hiçbir anlam ifade etmezler. Törelere gelince, insan her yerde aynıdır: Her yerde zenginlerle yoksullar arasında kavga vardır; bu her yerde kaçınılmazdır; o halde sömüren olmak, sömürülen olmaktan daha iyidir; her yerde kaslı adamlar çalışıp dururken, hantal adamlar bunalıp sıkılır; arzular her yerde birbirinin tıpkısıdır, çünkü duygular her yerde tükenip gider, ayakta kalmakta direnen tek duygu, kibirdir! Kibir, hep *ben* demektir. Kibri

ancak altın yığınları tatmin eder. Hayallerimizi süsleyen şeyler, zaman, maddi olanaklar ve özen ister. Eh işte! Altın da bunların hepsinin tohumunu içerir ve hepsini gerçekleştirir. Ancak deliler ya da hastalar, birkaç kuruş kazanıp kazanamayacağını öğrenmek için her akşam iskambil kâğıtlarını kararak mutlu olurlar. Yalnızca ahmaklar, vakitlerini bir hanımın kanepesine tek başına mı yoksa refakatçisiyle mi, yorgunluktan mı yoksa kanı kaynadığından mı, erdemli olduğu için mi yoksa kösnüllükten mi uzandığını sorup durarak geçirirler. Sadece enayiler, öngörülemez olayları yönetmek adına siyasal ilkelere yol çizerek benzerlerine yararlı olabileceklerini sanırlar. Ancak budalalar, aktörlerle konuşmaktan ve onlara kendi laflarını yinelenmekten; daha geniş bir alanda olsa da yine de bir hayvanın her gün kafesinde yaptığı gibi gezinmekten; başkaları için giyinmekten; başkaları için yemek yemekten; komşusunun kendisinden üç gün sonra alabileceği bir at ya da bir arabayla övünmekten hoşlanırlar. Şu birkaç cümle sizin Parislilerinizin hayatını anlatmıyor mu? Hayata, onların eremedikleri kadar yüksekte bakalım. Mutluluk, hayatı yıpratıcı coşkun heyecanlardan ya da onu hiç aksamayan bir İngiliz makinesi gibi işleten düzenli uğraşlardan ibarettir. Bu mutlulukların üstünde, sözde soylu bir merak vardır, doğanın gizlerini anlama ya da bunların sonuçlarına belli bir öykünme içinde erişme merakı. Bu sadece iki kelimeden ibaret değil midir, “sanat” ya da “bilim”, “ihtiras” ya da “huzur?” Sizlerin toplumsal çıkar oyununuzda iyice büyütülen insana özgü tüm tutkular, sükûnet içinde yaşayan benim karşımda caka satarlar. Ayrıca insanın hep yenik düştüğü mücadele biçiminizin, bilimsel merakınızın yerine, ben “insanlık”ı harekete geçiren bütün yollara nüfuz etmeyi koyarım. Kısacası, dünyaya yorulmadan sahip olurum, üstelik dünya benim üzerimde en ufak bir baskı kuramaz.’ Sözlerine, ‘Beni dinleyin,’ diyerek devam etti. ‘Bu-

gün başımdan geçenleri anlatınca, nelerden hoşlandığımı anlayacaksınız.” Ayağa kalktı, gidip kapısının sürgüsünü itti, çekerken halkaları demir çubukta gıcırdayan eskimiş kalın perdeyi kapattı ve gelip yerine oturdu. ‘Bu sabah, sadece iki senedin parasını alacaktım, ötekileri önceki gün müşterilerime peşin para karşılığında vermiştim. Ne koparırsam kâr işte! Çünkü bir faturada indirim yaptığımda, şık bir gezi arabası için kırk kuruş düşerim. Altı frank indirim karşılığında beni Paris’te boydan boya gezdiren bir müşteri, sadece yedi frank vergi ödeyen, hiçbir şeye boyun eğmeyen benim gibi bir adam için eğlenceli değil mi? İşlemeli bir yelek giymiş, kelebek gözlüklü, üstü açılabilir iki tekerlekli arabası, İngiliz atları vs. olan yakışıklı bir delikanlı tarafından verilen bin franklık ilk senet, mülkleri olan bir kontla evli, Paris’in en güzel kadınlarından biri tarafından imzalanmıştı. Bu kontes hukuken geçersiz, ama işleme koymak için kususuz bir senedi niye imzalamıştır? Çünkü zor duruma düşmüş bu gibi kadınlar, senedin protesto edilmesinin evliliklerini sarsıp rezalet çıkmasından ürkerler ve bu borcu bir yolunu bulup kendileri öderler. Bu senedin altında yatan bedelin ne olduğunu anlamak istiyordum. Aptallık mı, tedbirsizlik mi, aşk mı yoksa merhamet miydi? Aynı tutardaki Fanny Malvaut imzalı ikinci senedi, iflas etmek üzere olan bir kumaş tüccarı vermişti. Bankada kredisi olan hiç kimse benim dükkânıma gelmez, büromun kapısından ilk adımını atan kişi bir umutsuzluğu, gerçekleşmesine ramak kalmış bir iflası ve özellikle de bütün bankacıların para vermeyi reddettiklerini ilan etmiş olur. Karşımda alacaklılar sürüsü tarafından sıkıştırılmış, avlanacak geyikler görmüş gibi olurum. Kontes, Helder Sokağı’nda oturuyordu, Fanny’ciğim de Monmartre Sokağı’nda. Bu sabah buradan çıkıp giderken aklımdan neler geçmedi neler? Bu iki kadın borçlarını ödeyemeyecek durumdaysa, öz babaları olsam gös-

tereceklerinden bile büyük bir saygıyla karşılayacaklardı beni. Kontes bin frank için bana ne şirinlikler yapacaktı kim bilir? Sevgi dolu bir hava takınacak, senedi ciro edene özel, yaltaklanan bir sesle konuşarak beni tatlı sözlere boğacak, belki de bana yalvaracak ama ben...' O anda ihtiyar o ifadesiz bakışını bana dikip bir kez daha, 'Ama ben,' dedi. 'Kılım kıpırdamadan duracağım! Onun karşısında, intikam alan biri gibi, vicdan azabı gibi dikileceğim. Varsayımları bir tarafa bırakalım artık. O konağa gittim. Oda hizmetlisi kadın bana, "Hanımefendi yatıyor," dedi. "Ne zaman kalkar?"

"Öğlen vakti."

"Kontes hanımefendi hasta mı?"

"Hayır beyefendi; ama balodan sabah üçte döndü."

"Adım Gobseck, kendisine söyleyin, öğlen burada olacağım."

Ve, merdiven basamaklarının taşlarını kaplayan halıda izimi bırakarak oradan ayrıldım. Zengin birinin halısını çamura bulamayı severim, bayağılıktan değil, ona yoksulluğun pençesini hissettirmek için. Montmarte Sokağı'ndaki yoksul görünümlü bir eve varıp, eski bir giriş kapısını ittim ve hiç güneş görmeyen o karanlık avlulardan biriyle karşılaştım. Kapıcının odası karanlıktı, camı çok uzun bir süre giyilmiş bir hırkanın yağlı, kararmış kolu gibiydi, çatlaklar vardı.

"Matmazel Fanny Malvaut?"

"Kendisi çıktı, senet için geldiyseniz para burada."

"Sonra yine gelirim," dedim.

Paranın kapıcıda olduğunu duyunca, genç kızı tanımayı istemiştim; içimden güzel bir kızdır herhalde dedim. Sabahı caddede sergilenmiş gravürlere bakarak geçirdim; saat öğleni vurduğunda kontesin odasından önceki salona geçtim.

Oda hizmetlisi kadın, "Hanımefendi beni az önce çağırdı, henüz hazır olduğumu sanmıyorum," dedi.

Bir koltuğa otururken, "Beklerim," dedim.

Panjurlar açıldı, oda hizmetlisi kadın geldi ve bana, "Giriniz beyefendi," dedi.

Sesinin yumuşaklığından ev sahibesinin parayı ödeyecek durumda olmadığını tahmin ettim. Gördüğüm kadın ne kadar da güzeldi öyle! Çıplak omuzlarına alelacele kaşmir bir şal örtmüştü, altından omuzlarının hatları seçiliyordu. Kar gibi beyaz, peteklerin süslediği, temizletme ücreti yıllık yaklaşık iki bin frank harcamaya mal olacak bir sabahlık giymişti. Sömürge adalarındaki kadınlar gibi başına pek de özenmeden bağladığı güzel bir ipekli eşarptan gür siyah bukleleri fıskırıyordu. Yatağı huzursuz bir uykuyu ortaya seren dağınık bir tablo görünümündeydi. Bir ressam bu sahnenin ortasında birkaç dakika kalmak için neler vermezdi. Karyolanın tepesinden salınıp ince bir zevkle bağlanmış kumaşların altındaki yumuşacık, mavi ipek yorganının üzerindeki göz alıcı dantelli yastık hayal gücünde belli belirsiz görünümünün izlerini canlandırıyor. Aslan ayakları şeklinde oyulmuş maun karyolanın önüne yayılmış geniş ayı postunun üzerinde, balonun yorgunluğuyla savrukça atılmış beyaz satenden bir çift ayakkabı ışıltıyordu. Bir iskemlenin üzerinde duran buruşuk elbisenin kolları yere değiyordu. Hafifçe bir üflemeyle uçurecek çoraplar bir koltuğun ayağında kıvrılıp kalmıştı. Bembeyaz jartiyeler bir fiskos koltuğunun tepesinde salınıyordu. Yarısına kadar katlanmış pahalı bir yelpaze şöminenin üzerinde parıldıyordu. Konsolun çekmeceleri açıktı. Çiçekler, elmaslar, eldivenler, bir çiçek buketi, bir kemer oraya buraya dağılmıştı. Belli belirsiz bir parfüm kokusu alıyordum. Her şey şatafatlı ama darmadağın, uyumsuz bir güzellik içindeydi. Ama daha şimdiden başını doğrultup onlara keskin dişlerini hissettiren sefalet, bu kadın ya da

ona hayran erkek için orada bir yerlerde gizlenmekteydi. Kontesin yorgun yüzü, bir şenliğin artıklarının serpiştirildiği bu odayı andırıyordu. Dün hepsi bir aradayken baş döndüren bu darmadağınık eşyalar içimi acıtmıştı. Vicdan azabıyla yıldırım çarpmışa dönmüş bir aşkın bu izleri, sefahat, şatafat ve söylentiler içindeki bir hayatın bu görünümü, Tantalos'un¹ geçici arzuları kucaklamak için harcadığı gayreti gözler önüne seriyordu. Genç kadının yüzündeki birkaç kırmızı leke cildinin narinliğini yansıtısa da, şiş yüz hatları ve gözaltlarındaki koyu renkli halkalar olağan görünümüyle bağdaşmayan bir izi vurgular gibiydi. Ama yine de doğa onu, o çılgınlık belirtilelerinin güzelliğini bozmasını engelleyecek güçle yeterince donatmıştı. Gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Leonardo da Vinci'nin fırçasına borçlu olunan o Herodias'lardan² birinin tıpkısıydı (eskicilik yaparken tablo da satmışım), hayat ve canlılık fışkıran çok güzel bir kadındı; vücut ve yüz hatlarında bayağılıktan eser yoktu, aşkla soluk alıp veriyordu, hatta bende aşktan bile daha güçlü olduğu izlenimini uyandırdı. Hoşuma gitmişti. Kalbim böyle çarpmayalı çok uzun bir süre geçmişti. Borcum çoktan ödenmişti! Bana gençliğimi anımsatan bir heyecan için bin frank verirdim. Bana bir iskemleyi işaret ederek, "Bekleme inceliğini gösterir misiniz beyefendi?" dedi. Kendisine uzatmış olduğum senedi kıvrarak, "Yarın öğlene kadar hanımefendi," dedim. "Protesto hakkım o saate kadar." Sonra da içimden şunları geçirdim: "Şatafatlı hayatını öde, adını, mutluluğunu öde, tadını çıkardığın

1. Tanrıların sırrını açığa çıkaran, Tanrı balıyla, şarabını çalan ve tanrıları sınamak için oğlu Pelops'u doğrayıp yedirmeye çalışan Sipylos Dağı'nda yaşayan Lidia kralı. (Y.N.)

2. (MS 39'dan sonra) Vaftizci Yahya'nın boynunun vurulmasına önayak olan kraliçe. Belli bir döneme kadar Leonardo da Vinci'ye ait olduğu sanılan Herodias tablolarınının, Da Vinci'den etkilenen Bernardino Luini tarafından yapıldığı, Herodias figürlerinin de, Salome ile Herodias'ın karışımını aksettirdiği zaman içinde anlaşılmış. (Ç.N.)

ayrıcalığı öde. Zenginler mallarını güvence altına almak için mahkemeleri, yargıçları ve cahillerin yanmaya geldikleri bir muma benzeyen giyotini icat ettiler. Ama, altınızda üstünüzde ipeklerle yatan sizler için de, vicdan azapları, bir gülümsemenin altına gizlenmiş diş bilemeler, hatta kalbinizi dişleyen hayali aslanların ağızları var.”

“Protesto demek! Protesto etmeyi mi düşünüyorsunuz?” diye bağırdı bana bakarak. “Gözünüzde saygınlığım bu kadar demek ki!”

“Kral bana borçlu olsaydı ve borcunu ödemeseydi hanımefendi, başka bir borçludan önce onu mahkemeye verirdim.”

O sırada oda kapısının hafifçe vurulduğunu duyduk. Genç kadın sertçe, “Yokum!”, dedi.

“Anastasia sizi görmek istiyordum.”

Kontes pek sert sayılmayacak ama yumuşak da demeyecek bir şekilde, “Şimdi olmaz dostum,” dedi.

Konttan başkası olamayacak bir adam, “Ne şaka ama! Biriyle konuştuğunuzu duyuyorum,” diyerek içeriye girdi.

Kontes bana baktı, ne demek istediğini anladım, artık avucumun içindeydi. Üzerinden epeyce zaman geçti, genç bir adamken, bir senedi protesto etmeyerek fazlasıyla aptalca davranmıştım. 1763’te Pondiçeri’de, bana çıkarı için pek güzel bir düzenbazlık yapan bir kadına iyilik yapmıştım. Kendimi bu kadından korumayarak bu düzenbazlığı hak etmemiş miydim?

Kont bana, “Beyefendi ne istiyorlar?” diye sordu.

Kadının tepeden tırnağa ürperdiğini gördüm, boyunun bembeyaz ve pürüzsüz cildi, tabiri caizse tavuk derisi gibi pütür pütür olmuştu. Ben, kaslarımın hiçbirini hareket ettirmeden gülüyordum.

“Beyefendi alışveriş yaptığım tüccarlardan biridir,” dedi kontes.

Kont bana sırtını döndü, senedin yarısını cebimin

dışına çıkardım. Acımasızlığımı karşısında, genç kadın yanıma gelip bana bir elmas verdi.

“Alın ve çıkıp gidin,” dedi.

İki malı değiş tokuş yaptık, kontesi selamlayarak dışarı çıktım. Elmas bana göre bin iki yüz frank ederdi. Avluda iş üniformalarını fırçalayan, çizmelerini parlatan ya da şatafatlı arabaları temizleyen bir yığın uşakla karşılaştım. “Bu insanları benim evime getiren de bu işte,” dedim içimden. ‘Onları milyonları adabınca çalmaya, vatanlarına ihanet etmeye iten tam da bu. Soylu efendi ya da ona öykünen kişi, yürürken üzerine çamur sıçramasın derken, tamamen çamura bulanır! O sırada, büyük giriş kapısı açıldı ve bana senedi veren delikanlının gezi arabası içeriye girdi.

Arabadan indiğinde ona, “Beyefendi, şu iki yüz frankı kontese geri vermenizi rica ediyorum,” dedim. “Bu sabah bana verdiği teminatı sekiz gün boyunca tutacağımı da kendisine bildiriniz.”

Delikanlı iki yüz frangı aldı ve, “Ha! Ödedi demek. Hadi bakalım!” dercesine alaycı gülümsedi.

Bu yüzde kontesin geleceğini okudum. Sarışın, soğuk, ruhsuz bir kumarbaz olan bu yakışıklı adam kendi batarken kontesi de, onun kocasını da, çocuklarını da batıracak, onların çeyiz paralarını da yiyip yutacak ve salonlarda, bir alayı ezip geçen topçu bataryasının yol açacağı yıkımdan daha fazla zarara yol açacaktı. Montmartre Sokağı’na, Matmazel Fanny’nin evine gittim. Dar ve dik bir merdivenden çıktım. Beşinci kata varınca, yepyeni bir düka altını kadar temiz iki odalı bir daireye alındım. Matmazel Fanny’nin beni kabul ettiği ilk odada zerre kadar toz görmedim, Parisli genç kız sade giyinmişti; taze, hoş bir yüzü vardı, sevimliydi, şakaklarında iki küçük kıvrım yapıp düzgünce topladığı kumral saçları billur gibi saf mavi gözlerine zarafet katıyordu. Pencerelelere gerilmiş küçük perdelerden sızan gün ışığı iddiasız yüzüne yumu-

şacık bir ışık saçıyordu. Etrafında duran biçilmiş kumaş parçalarından ne işle uğraştığını anladım, bu genç kız çamaşır dikiyordu. Bu evin yalnızlık perisi gibiydi. Ona senedi uzattığımda sabah kendisini bulamadığımı söyledim.

"Ama para kapıcıdaydı," dedi.

Duymazlıktan geldim. "Öyle görünüyor ki küçük-hanım sabahları erkenden çıkıyor değil mi?"

"Evimden seyrek çıkarım; ama gece çalışınca ara sıra hava almak gerekiyor."

Ona baktım. Bir bakışta her şeyi anladım. Talihsizlik yüzünden çalışmaya mahkûm olmuştu, namuslu çiftçi ailelerinden birinden olmalıydı, çünkü köyde doğanlarda rastlanan kızılımsı çilleri vardı. Yüzünde nasıl ifade edeceğimi bilemediğim bir erdem okunuyordu. Cığerlerimin tazelendiği samimi, saf bir ortamda olduğumu hissetmiştim. Zavallı masum kız! Dindardı; boyanmış küçük tahta karyolasının üstünde iki şimşir dalıyla süslenmiş bir haç duruyordu. Duygusallaşmama ramak kalmıştı. İşini rahat hareket ederek yapabilsin diye ona sadece yüzde on ikiden borç vermeye kendimi hazır hissetmiştim. "Ama," dedim içimden: "Belki de onun imzasını kullanıp para alacak ve kızı iliğine kadar sömürecek genç bir akrabası vardır." Kendimi cömertçe düşünmekten alıkoyarak oradan ayrıldım, çünkü yardımseverliğin yardımsevere zararı dokunmasa da sıklıkla iyilik yapılanı mahvettiğini gözlemleme fırsatım olmuştu. İçeriye girdiğinizde, Fanny Malvaut'nun kendi halinde iyi bir kadın olduğunu düşünüyordum; onun saf ve yalnız hayatını, sefahat uçurumlarının dibine yuvarlanırken daha şimdiden senede kadar düşmüş o kontesin hayatıyla kıyaslıyordum.'

Ben onu gözlerken, bir an süren derin bir suskunluğun ardından sözlerini sürdürdü.

'İnsan kalbinin en gizli noktalarına ulaşmanın, başkalarının hayatıyla bütünleşip, o hayatı çırılçıplak görmenin önemsiz olduğunu mu sanırsınız? Sergilenenler hep çe-

şitlenir: Korkunç yaralar, ölümcül ıstıraplar, aşk sahneleri, Seine Nehri'nin sularının beklediği yoksulluklar, sonu idam sehпасına varan delikanlı neşeleri, ümitsizlikten atılan kahkahalar ve görkemli şenlikler. Dün, bir trajedi yaşandı: Çocuklarını besleyebilecek gücü tükendiği için soluğu kesilen iyi bir baba vardı. Yarın, bir komedi sergileyecek: Bir delikanlı, bana Mösyö Dimanche sahnelerini günümüze uyarlanmış biçimleriyle oynamayı deneyecek. Son vaizlerin hitabetlerinin övüldüğünü duymuşsunuzdur, ara sıra vaktimi onları dinleyerek harcamaya giderdim, fikirlerimi değiştirmişlerdi, peki ya davranışlarımı, bilmem kimin dediği gibi, asla değiştiremediler. Ya, öyle işte! Şu mükemmel papazlar, Mirabeau'nuz, Vergniaud ve diğerleri, benim hatiplerimin yanında ancak kekeme sayılırlar. Sıklıkla, âşık bir genç kız, iflasın eşiğinde yaşlı bir tüccar, oğlunun hatasını gizlemek isteyen bir anne, yiyecek ekmek bulamayan bir sanatçı, itibarını ve çabasıyla elde ettiklerini parasızlık yüzünden kaybetmekte olan önemli biri, söyledikleri sözlerin gücüyle beni ürpertirler. Bu soylu aktörler gösterilerini bir tek bana sergilemişlerdir, hem de beni kandırmaya kalkışmadan. Benim bakışım Tanrı'nın gibidir, kalpleri görürüm. Benden hiçbir şey gizlenemez. Kesenin ağzını açıp kapayandan hiçbir şey esirgenmez. Bakanları, bürodaki genç elemanlarından metreslerine kadar avucuna almış bu insanların vicdanlarını satın alacak kadar zenginim: Güç, bu değil midir? En güzel kadınlara ve onların tatlı okşayışlarına sahip olabilirim: Haz, bu değil midir? Güç ve haz, sizlerin toplumsal düzeninizin tümünün özeti değil midir? Paris'te on kişi kadarız biz, suskun ve bilinmeyen krallarız, sizlerin alinyazılarınızın hakemleriyiz. Hayat, basılan parayla çalışan bir makine değil midir? Şunu bilin ki yöntemlerle sonuçlar hep birbirine karışır: Sizler, maddenin özünü, mananın ruhundan ayırmayı hiçbir zaman beceremediniz. Altın, mevcut toplumun manevi temelidir. Aynı çıkarla bağlan-

muş olan bizler, haftanın belli günlerinde Pont-Neuf'ün yakınındaki Café Thémis'te¹ buluşuruz. Orada, para piyasasının gizemlerini ortaya sereriz. Hiçbir servet bize yalan atamaz, biz bütün ailelerin sırlarını çok iyi biliriz. Bizim ticaret hakkında, banka hakkında, kamu ödenekleri hakkında çok önemli notlar aldığımız, bir nevi *kara kaplı defterimiz* vardır. Borsayı vicdanen tartan maneviyatçılar olarak, herhangi bir büyüklükteki bir servete sahip olanların hepsinin en önemsiz para hareketlerini bile analiz edip üzerinde bir karara vardığımız ve hep doğru tahminde bulunduğumuz bir Engizisyon Mahkemesi oluşturduk. Biri adli işleri olan kitleyi gözlerken, öbürü mali işleri olanların peşine düşer; biri idari işleri olan kitleyi izlerken, diğeri ticari işleri olan kitleyi inceler. Benim gözümlerim Paris'in en hareketli kesiminin üzerindedir; ailelerin oğullarının, sanatçıların, seçkin kesimin ve kumarbazların. Her biri bize komşusunun sırlarını anlatır. Boşa çıkan tutkular, kırılmış onurlar gevezelik yapıp dururlar. Günahlar, hayal kırıklıkları, intikamlar en iyi polis memurlarıdır. Meslektaşlarım da tıpkı benim gibi her şeyin tadını çıkarıp her şeye tıka basa doymuş ve geldikleri noktada, gücü ve parayı, yine sadece güç ve para için seven insanlardır.'

Bana eşyasız, soğuk odasını göstererek, 'Öfkelendiği bir söz uğruna kılıcını çekmiş en ateşli âşık ellerini kavuşturup burada yalvarır! En kibirli tüccar, beyhude güzelliğine kapılmış en güzel kadın, en gururlu asker, hepsi gözlerinde yaşla ya da öfkeyle ya da acıyla bu odada yakarılır. Adı gelecek kuşaklara kalmayı vadeden en ünlü sanatçı ve yazar da burada yakarılır,' dedi. Elini alnına götürerek ekledi: 'Yani burada; Paris'in seçkinlerinin mi-

1. Themis, Yunan mitolojisinde adalet ve düzen tanrıçasıdır. İlahî adaleti temsil eder. (Ç.N.)

raslarını ve senetlerini tartan bir terazi bulunur.' Para kokan solgun yüzünü bana çevirerek, 'İfadesizliği sizi sıklıkla şaşırtan şu donuk maskenin altında hazların bulunmadığına şimdi de inanıyor musunuz!' dedi.

Şaşkınlıktan donakalmış bir halde odama döndüm. Bu ufak tefek, sıska ihtiyar yücelmişti. Altının gücü onda ete kemiğe bürünmüştü, gözlerimin önünde olağanüstü bir görünüm alarak değişmişti. Hayat, insanlar bende dehşet uyandırmıştı. 'Her şey parayla mı çözümlenmek zorunda?' diye sordum kendime. Geç saatlere kadar uyuyamadığımı hatırlıyorum. Etrafımda öbek öbek altın görüyordum. Güzel kontes aklımdan çıkmıyordu. Utansam da kontesin, kendini çalışmaya adanmış, gözlerden uzak yaşayan sade ve iffetli o kadının görüntüsünü tamamen sildiğini itiraf etmeliyim; ama ertesi sabah, tatlı Fanny uyku mahmurluğumun arasında gözümde tüm güzelliğiyle canlandı, ondan başkasını düşünemez oldum."

Derville'in sözünü kesen vikontes, "Bir bardak şekerli su ister misiniz?" dedi.

"Memnuniyetle," dedi Derville.

Madam de Grandlieu çingırağı çalarken, "Anlattıklarınızın içinde bizi ilgilendiren bir şey göremiyorum," dedi.

Derville, "Sardanapalus!" diye bağırdı. Bu onun hep yinelediği bir sövgüydü. "Matmazel Camille'e, kısa bir süre öncesine kadar mutluluğunun Gobseck Baba'ya bağlı olduğunu söyleyerek ona bu konuda bilgi vermeye çalışıyordum, bu ihtiyar seksen dokuz yaşındayken öldü, Mösyö de Restaud yakında büyük bir servete sahip olacak. Bu konuyu size açıklamam gerek. Fanny Malvaut'ya gelince, onu tanıyorsunuz, o benim karım!"

1. Zenginlik ve sefahatin rehabetine kapılarak yaşadığı söylenen efsanevi Asur kralı. (Ç.N.)

"Ah ne çocuk," diye karşılık verdi vikontes, "bunu olağan açıkyürekliliğiyle bir yığın insanın karşısında dile getirebilir."

"Bunu tüm dünyaya haykırabilirim," dedi avukat.

"İçin, Derville'ciğim, için. Siz her zaman, en mutlu ve en mükemmel insanlardan olacaksınız."

Uyuklayan dayı başını kaldırarak, "Sizi Helder Sokağı'nda bir kontesin evine bırakmıştım. Ne sebeple gitmiştiniz oraya?" dedi.

"Yaşlı Hollandalıyla bu sohbeti yaptıktan birkaç gün sonra tezimi verdim," diye söze başladı Derville. "Hukuk fakültesinden lisans diplomamı aldım ve avukat oldum. Cimri ihtiyarın bana olan güveni iyice artmıştı. Konunun uzmanlarına pek doğru görünmeyecek çetrefilli işlerde kesin verilerle hareket eden Gobseck, işlerini ücret ödemeksizin bana danışıyordu. Kimsenin sözünü çok da önemsemeyen bu adam, benim tavsiyelerimi bir nevi saygıyla dinliyordu. Doğrusu söylediklerimden de hep iyi sonuçlar alıyordu. Üç yıldır çalıştığım yerde nihayet avukat olarak atandığım gün, Grès Sokağı'ndaki evden ayrıldım, bana bir masa, kalacak bir yer ve yüz elli frank aylık veren işverenimin evine yerleştim. Ne kadar mutlu olmuştum! Tefeciyle vedalaşmaya gittiğimde, bana ne dostluk gösterdi ne de hoşnutsuz göründü, gelip onu görmemi de söylemedi; bunun ardından olacakları çözmüş gibi görüldüğü o kendine özgü bakışlarından biriyle süzdü beni sadece. Sekiz gün sonra ziyaretime gelen eski komşum bana içinden çıkılması zor bir kamulaştırma işi getirmişti; bana para ödüyormuşçasına danışmalarını umursamazca sürdürdü. Avukatlık yapmaya başladığım bürodaki ikinci yılın, 1819'un sonunda, keyif düşkünü ve müsrif biri olan patronum kendini büyük bir para sıkıntısı içinde bulunca büroyu devretmek zorunda kaldı. Bugün değeri yükselen avukatlık bürosu devirleri

o sırada çok yüksek değildi ama patronum yüz elli bin frank istiyordu. Çalışkan, bilgili ve zeki biri anaparayı ve bu paranın faizini ödeyerek gayet iyi bir şekilde yaşayabilir ve güven uyandırdığı takdirde on yıldan kısa bir sürede kendini kurtarabilirdi. Noyon'lu bir kentsoylunun yedinci çocuğu olan benim tek kuruşum yoktu ve dünya üzerinde Gobseck Baba'dan başka bir sermaye sahibi tanımıyordum. Gözümü yükseğe dikmişim, hangi umut ışığının bana, ona gitme cesareti verdiğini hiç bilmiyordum. Nihayet bir akşam ağır ağır Grès Sokağı'na doğru yola koyuldum. Kasvetli evin kapısını çaldığımda kalbim deli gibi çarpıyordu. Bu kapının eşğinde başlayan iç dargınlıklarının şiddetini sezmekten uzak olduğum eski günlerden birinde cimri ihtiyarın bana anlattığı her şeyi hatırlıyordum. İşte onca kişi gibi ben de ona yalvarmaya gelmişim. 'Yok artık,' dedim içimden, 'onurlu biri haysiyetini her yerde korur. Servet alçalmaya değmez, biz de onun kadar dik durmalıyız.' Gobseck Baba komşu istemediği için ben evden ayrılınca hemen benim odamı da kiralamıştı; kendi kapısının ortasına da kafesli küçük bir delik açtırmıştı, yüzümü gördükten sonra kapıyı açtı.

İnce ve yumuşak sesiyle, 'Patronunuz bürosunu devrediyor demek ki,' dedi.

'Bunu nasıl bildiniz? Henüz sadece benimle konuşmuştu,' dedim.

İhtiyarın dudakları tam da iki yana açılan perdeler gibi ağzının kenarlarına doğru çekildi ve dilsiz gülüşüne donuk bakışı eşlik etti. Kafam karışmıştı, kısa bir suskunluğun ardından soğuk bir sesle, 'Sizi evimde görmem için ancak böyle olması gerek,' diye ekledi.

Berrak pırıltısından şaşkınlığa kapıldığım dingin gözlerini üzerime dikmiş bu ihtiyarın karşısında olabildiğince sakın görünmeye çalışarak, 'Bakınız Mösyö Gobseck,' diye söze başladım.

Elini, 'Devam et,' der gibi salladı.

'Sizi heyecanlandırmanın ne kadar zor olduğunu biliyorum. Umudunu size bağlayan ve şu dünyada geleceğini kavrayacak sizden başka bir kalp tanımış olmayan bir avukatın durumunu sözcükleri doğru seçerek anlatmaya çalışacağım. Kalbi bir yana bırakalım şimdi. İş iş olarak ele alınmalı, romanlardaki gibi gülünesi bir duyarlalıkla değil. Durum şöyle. Patronumun bürosu ona yılda yirmi bin frank kazandırıyor; ama bana kırk bin kazandıracığına inanıyorum. Bürosunu elli bin eküye satmak istiyor. İçimden bir ses bana büroyu devralmam için gerekli tutarı ödünç verebilerseniz, borcumdan on yılda kurtulacağımı söylüyor.'

Gobseck Baba elini uzattı, elimi sıkarken, 'Konuşma budur işte,' dedi. 'Bu işe girdim gireli kimse bana ziyaretinin sebeplerini bu kadar açık özetleyememişti.' Beni baştan ayağa süzerken, 'Güvenceler nedir?' diye ekledi. Kısa bir aradan sonra da, 'Hiçbir şey,' dedi. 'Kaç yaşındasınız?'

'On gün sonra yirmi beş yaşında olacağım, öyle olmasa bu işe girişemezdim,' dedim.

'Doğru!'

'Tamam mı?'

'Olabilir.'

'Çabuk hareket etmek gerek, parayı artıranlar olacaktır.'

'Yarın sabah doğum belgenizi getirin, işinizi konuşuruz; bu konuyu düşüneceğim.'

Ertesi sabah saat sekizde ihtiyarın evindeydim. Resmi belgeyi aldı, gözlüğünü taktı, öksürdü, tükürdü, siyah pelerinine sarındı ve belediyenin verdiği doğum belgesini baştan sona okudu. Sonra belgenin bir o yanını bir bu yanını çevirdi, bir kere daha çevirdi, bana baktı, yeniden öksürdü, iskemlesinde kıpırdandı ve bana, 'İşi halletmeye çalışırız,' dedi.

İçim içime sığmaz oldu.

'Paramı yüzde elli faizle veririm, bazen de yüz, iki yüz, yüzde beş yüz.'

Bunu duyunca sapsarı kesildim.

'Ama, sizinle dostluğumuzun hatırına yüzde on iki buçukla yetineceğim...' Biraz duraksadı. 'Eh tamam ama yine de! Sizin için yılda yüzde on üçle yetineceğim. Uygun mu size?'

'Evet,' dedim.

'Ama eğer fazlaysa, kendinizi savunun Grotius!'' Benimle şakalaşırken Grotius derdi.

'Sizden yüzde on üç isteyerek mesleğimi icra ediyorum; bunu ödeyebilecek misiniz, düşünüp karar verin. Her şeye tamam diyen bir adamdan hoşlanmam. Fazla olabilir mi?'

'Hayır,' dedim. 'Biraz zorluk çekmeyi göze almalıyım.'

Bana o muzip yan bakışıyla bakarak, 'Bak hele!' dedi. 'Zaten müvekkilleriniz ödeyecek.'

Sesimi yükselterek, 'Hayır, öyle şey olmaz,' dedim. 'Ben ödeyeceğim. İnsanları söğüşleyeceğime para sıkıntısı çekerim!'

'Eh kendin bilirsin,' dedi Gobseck Baba.

'Ama ödeyecekleri ücretlerin bir tarafesi olacak,' diye ekledim.

'Uzlaşma sözleşmeleri, borçların geciktirilme işlemleri, ara bulma işlerinde ücret tarafesi yoktur. Faizlerin durumuna göre, görüşmeleriniz, harcamalarınız, hazırlayacağınız belgeler, bilgilendirmeler ve çenenizi yormanız karşılığında bin, hatta altı bin frank alabilirsiniz. Bu tür işleri bulmayı bilmek gerek. Sizi avukatların en bilgili ve beceriklisi olarak tavsiye edip bu tür davaları size gönderirim, meslektaşlarınızı kiskançlıktan çatlatırsınız.

1. Hugo Grotius (1583-1645): "Doğal hukuk" öğretisiyle ün kazanmış, hukuk alanında Descartes'in bilgi felsefesi kadar önemli bir kavramı gerçekleştirmiş Hollandalı düşünür. (Ç.N.)

Benim meslektaşlarım Werbrust, Palma, Gigonet de kamulaştırma davalarını size verirler; ellerindeki bu tür davalarının sayısını ancak Tanrı bilir! Böylelikle iki tür müvekkiliniz olur, kendi aldığınız müvekkiller ve benim size göndereceklerim. Size vereceğim yüz elli bin franka yüzde on beş faiz ödemelisiniz aslında.'

Daha fazlasına anlaşılmayı istemeyen birinin kararlılığıyla, 'Olabilir, ama fazlasını vermem,' dedim.

Yumuşayan Gobseck Baba benden hoşnut görünüyordu.

'Tutar ve güvence üzerinde güçlü bir ayrıcalık elde etmek için, patronunuzun devir parasını ben bizzat ödeyeceğim,' dedi.

'Ah! Güvence için ne istiyorsanız o olsun.'

'Ayrıca, bana her biri on bin frank değerinde on beş açık senet vereceksiniz.'

'Yeter ki bu çifte değer bir yazıyla belgelenmiş olsun.'

Gobseck, 'Hayır,' diye bağırarak sözümü kesti. 'Siz bana güvenmezken ben size niye daha fazla güveneyim?'

Sesimi çıkarmadım.

Gobseck, babacan bir sesle devam etti.

'Ayrıca, ben yaşadıkça işlerimi ücret almadan yaparsınız değil mi?'

'Olabilir, yeter ki borcum önceden istenmesin.'

Takındığı babacan ifade yüzünde eğreti duran ihtiyar, 'Doğru!' dedi. 'Ah! Sizi görmeye gelmeme de izin verirsiniz herhalde?'

'Her zaman zevkle ağırlarım sizi.'

'Evet ama gündüz biraz zor olur. Sizin de işleriniz olacak benim de.'

'Akşam gelin.'

'Ah! Hayır,' dedi bir çırpıda. 'İnsanlarla görüşmelisiniz, müvekkillerinizi görmeye gitmelisiniz. Benim de kahvede görüşeceğim kendi arkadaşlarım var.'

'Arkadaşları varmış!' diye geçirdim içimden. 'O zaman niye akşam yemeğinde görüşmüyoruz?' dedim.

'İşte bu olur,' dedi Gobseck. 'Borsadan sonra, saat beşte. Tamam, her çarşamba ve her cumartesi benimle görüşürsünüz. İki dost gibi işlerimizden konuşuruz. Ah! Ara sıra neşelenirim de ben. Bana bir keklik kanadı ile bir kadeh şampanya verirsiniz , sohbet eder dururuz. Bugün artık size anlatmamda sakınca bulunmayan, size insanları, özellikle de kadınları tanımayı öğretecek ne kadar çok şey biliyorum.'

'Keklik ve şampanya, emriniz olur.'

'Çılgınca davranmayın, yoksa güvenimi kaybedersiniz. Evinizde bir hizmetlilerden oluşan bir güruh olmasın. Yaşlı bir kadın hizmetliniz olsun, bir tek o. Sağlığınıza yerinde olduğundan emin olmak için sizi ziyarete geleceğim. Az şey mi, sizi paramla taçlandırdım değil mi ama? Yaptıklarınız hakkında bilgi sahibi olmalıyım. Bu akşam, patronunuzla birlikte gelin.'

Kapının eşiğine vardığımda ihtiyara, 'Sormamda bir sakınca yoksa, bana bu işte doğum belgemin ne gibi bir önemi olduğunu söyleyebilir misiniz?' dedim.

Jean-Esther Van Gobseck omuz silkip muzipçe gülümseyerek yanıt verdi: 'Şu gençlik de amma budala! Öğrenin o zaman avukat bey, çünkü oyuna gelmemeniz için bunu bilmeniz gerek; otuz yaşından önce dürüstlük ve yetenek henüz değerini yitirmemiş bir tür ipotektir. Ama, bu yaşı geçmiş birine güven olmaz,' dedi ve kapıyı kapattı.

Üç ay sonra dava vekili olmuştum. Kısa bir süre içinde de sizin mülkiyet hakkınızı geri kazanma davalarınıza girişme mutluluğuna eriştim hanımefendi. Bu davaları kazanmam tanınmamı sağladı. Gobseck'e ödediğim faiz fazla olmasına rağmen beş yıldan daha kısa bir sürede borç altında yaşamaktan da kurtuldum. Büyük bir içtenlikle sevdiğim Fanny Malvaut'yla evlendim. Kaderimizin, çalışmalarımızın, başarılarımızın benzerliği,

duygularımızın gücünü de artırıyordu. Amcalarından biri zengin bir çiftçiydi, öldüğünde Fanny'e bıraktığı yetmiş bin frank, borcumu kapatmama yardımcı oldu. O günden beri hayatım mutluluk ve refah içinde geçti. Artık benden söz etmeyi bırakalım, hiçbir şey mutlu bir insan kadar katlanılmaz değildir. Söz konusu kişilere gelelim. Avukatlık bürosunu devralmamdan bir yıl sonra, neredeyse iradem dışında, erkekler arasındaki bir yemeğe gitmeye mecbur kaldım. Bu yemek daveti, arkadaşlarımdan birinin kibarlar âleminde pek rağbet gören bir delikanlıyla tutuştuğu bahsi kaybetmesi dolayısıyla veriliyordu. *Dandy*'lerin en gözdesi Mösyö de Trailles¹ o günlerde ününün tadını çıkarıyordu..."

Kontes, avukatın sözünü bölerek, "Hâlâ bunun tadını çıkarıyor," dedi. "Bir kıyafeti hiç kimse onun kadar iyi taşıyamadığı gibi çift atlı gezi arabasını da kimse onun gibi iyi süremez. Maxime kâğıt oyunları, yeme içme konularında kim olursa olsun herkesten daha üstündür. Atlar, şapkalar, tablolar konusunda da öyle. Kadınlar ona bayılır. Bilinen bir mülkü ya da tek bir pay senedi olmadığı halde her yıl yaklaşık yüz bin frank harcar. Salonlarımızın, kadınların soyunma odalarının, caddelerimizin gezgin şövalye örneğidir, kadınlar kadar erkekleri de çeken, yaşamını zıt koşullarda sürdürebilen canlı türündendir, Kont Maxime de Trailles eşi benzeri olmayan biridir, her şeyde iyidir ama hiçbir işe yaramaz, kaygılı biridir, küçümser, her şeyi bilir ama hiçbir şey bilmez, bir suç işleyebileceği gibi bir iyilik de yapabilir, kâh kalles, kâh soyludur, kanla lekelenmektense çamura bulanmayı yeğler, vicdan azabından ziyade endişeye kapılır, düşün-

1. "İnsanlık Komedyası"nı oluşturan pek çok romanda kendini gösteren, sara-ya ve elebaşı Ferragus olan Onüçler Birliği'ne yakınlığıyla her türlü dalavereyi çeviren, borca soktuğu sevgilileri kadar aralarında Güzel Hollandalı lakaplı Sarah Van Gobseck'in de olduğu ünlü fahişelerle beraber olan, köklü bir soylu aileden gelen kumarbaz karakter. (Ç.N.)

mek yerine iyi sindirmekle meşguldür, hiçbir şey hissetmez ama tutkulara boğulmuş gibi görünür. Maxime de Trailles bazen bir Mirabeau, bir Pitt, bir Richelieu yetiştirmiş ama büyük bir sıklıkla Horn kontları, Fouquier-Tinville'ler, Coignard'lar çıkarmış, Zindan'a düşmüş üstün nitelikli soylu sınıftandır."

Kontesi dinleyen Derville konuşmasına devam etti.

"Müvekkillerimden olan şu talihsiz Goriot Baba'dan bu kişi hakkında çok şey dinledim. Onunla topluluk içinde karşılaştığımda, kendisiyle tanışma onurunun tehlikeli olacağını düşündüğümünden bundan hep kaçınmıştım. Arkadaşım beni onun bulunduğu öğle yemeğine götürmek için o kadar üsteledi ki gitmesem hanım evladı damgası yemekten kurtulamayacaktım. Erkek erkeğe bir yemeğin nasıl olduğunu gözünüzde canlandırmak sizin için çok güç olacaktır hanımefendi. Görkemli bir müsriflik ve nadir görülecek bir yapmacıklıktır, bir cimrinin tatsız tuzsuz bir övünmeye dönüşmüş bir günlük gösterişidir. İçeriye girince, gümüşler, kristaller, damasko kumaşından örtüsüyle göz kamaştıran bir sofra düzeniyle karşılaşılır. Burada hayat fevkaladedir: Gençler naziktir, gülümserler, alçak sesle konuşurlar ve etraflarındaki el değmemiş her şeyle yeni evlenmiş kızlara benzerler. İki saat sonra ise, çarpışmadan sonraki savaş meydanını andırır: Her yer kırılmış bardaklar, yerlerde sürünen buruşuk peçeteler; bakınca bile mide bulandıran yemek artıklarıyla doludur; sonra, başı çatlatan haykırışlar, kahkahalarla kadeh kaldırmalar, iğneleyici sözler söyleme ateşiyle yanmalar ve berbat şakalar, kıpkırmızı suratlar, artık bomboş bakan çakmak çakmak gözler, istemdişi söylenen bütün sırlar gelir. Bu dayanılmaz şamatanın ortasında, birileri şişeleri kırarken, diğerleri şarkılar söyleyip durur; meydan okumalar havalarda uçuşur, birbirlerine sarılırlar ya da dövüşürler; bin türlü kokunun birleşimiyle tiksinti uyandıran bir koku yükselir; artık kimse yediğini de, içtiğini de konuştu-

ğunu da bilmez bir haldedir; birileri kedere boğulmuşken, diğerleri neşe saçar; tek bir şeye kafayı takmış biri, durmaksızın çalan bir çan gibi aynı lafı yineleyip durur; bir başkası kargaşa çıkarmak ister; en ağırbaşlı görünen orji teklif eder. İçeriye aklı başında biri girse kendini bir Bacchus şenliğinde sanır. Böyle bir karmaşada, Mösyö de Trailles benim gözüme girmeye çalıştı. Aklım başımda sayılırdı, kendimdeydim. Ona gelince, adabınca sarhoş olmuş gibi görünmeye çalışırken serinkanlılığını koruyordu ve kafası işleriyle meşguldü. Nasıl yaptığını bilemedim ama dokuz sularında Grignon'un salonundan çıkarken beni tamamen büyülemişti, onu ertesi gün Gobseck Baba'ya götürmeye söz vermiştim. Onur, erdem, kontes, şerefli kadın, talihsizlik sözleri, o pırıltılı üslubu sayesinde konuşmasına sanki bir büyü gibi yerleştirilmişti. Ertesi sabah uyandığımda ve önceki gün ne yaptığımı hatırlamaya çalıştığımda, bazı düşüncelerimi toparlamakta zorluk çektim. Müvekkillerimden birinin kızının sabah elli bin frank bulamazsa, itibarını, kocasının ona duyduğu sevgi ve saygıyı yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağına dair bir fikre kapılmışımdı. Kumar borçları, arabacının borç defterleri, neye harcandığı bilinmeden uçup gitmiş bir para söz konusuydu. Toplantıda karşılaştığım bu pek tanınmış kişi, bu kadının kaybettiği serveti tutumlu davranarak birkaç yıl içinde yeniden yerine koyacak kadar zengin olduğunu söyleyip beni rahatlatmıştı. Arkadaşımın beni o yemeğe götürmek için o kadar üstelemesinin sebebini ancak anlamaya başlamıştım. Utanç duysam da itiraf ediyorum ki bu *dandy*'le arasının düzelmesinin Gobseck Baba için önemli bir konu olacağı aklımdan bile geçmemişti. Yataktan kalktığımda, Mösyö de Trailles içeriye girdi.

Âdet olmuş karşılıklı iltifatların ardından ona, 'Sayın kont, para sahiplerinin en yumuşağı, en naziği Van Gobseck'le görüşmek için bana ihtiyaç duymanıza bir anlam veremiyorum,' dedim. 'Parası varsa ya da daha

doğrusu kendisine yeterli güvenceyi sunarsanız gereken tutarı size verecektir.'

'Beyefendi söz vermiş olsanız da, sizi bana bir yardımda bulunmaya zorlamak aklımdan bile geçmez," diye yanıt verdi.

İçimden, 'Sardanapalus! Bu adamın sözünde durmayan biri olduğumu düşünmesine göz mü yumacağım?' dedim.

O söze devam etti.

'Dün size Gobseck Baba'yla çok zamansız bozuştugumu dürüstçe söylemiştim. Ama Paris'te yüz bin frangı, hele ay sonunda bir anda çıkarıp verecek ondan başka kimse olmadığı için sizden aramızı bulmanızı rica etmiştim. Unutalım bu konuyu...'

Mösyö de Trailles bana kibarca aşağılayarak baktı ve gitmeye hazırlandı.

'Sizi ona götürmeye hazırım,' dedim.

Grès Sokağı'na geldiğimizde, *dandy* beni şaşırtan bir dikkat ve endişe içinde etrafa bakındı. Beti benzi attı, sonra da kızardı ve sarardı, Gobseck'in evinin kapısında, alnında birkaç damla ter belirdi. Gezi arabasından indiğimiz sırada Grès Sokağı'na bir kupa arabası girdi. Genç adam gözlerini şahin gibi diktiği arabanın içindeki kadını tanıdı. Yüzünde vahşi denebilecek bir sevinç belirdi, oradan geçen küçük bir erkek çocuğunu çağırıp tutması için atını ona bıraktı. Yaşlı tefecinin evine çıktık.

Gobseck'e, 'Size en yakın dostlarımdan birini getirdim efendim,' dedikten sonra (ihtiyarın kulağına, kendimi şeytandan sakınır gibi sakındığım biri) diye fısıldadım. 'Benim hatırıma kendisine yüksek lütuflarınızı gösterirseniz (her zamanki yüzdeyle), onu sıkıntıdan kurtarabilirsiniz (size kalmış).'

Mösyö de Trailles tefecinin önünde eğildi, oturdu ve onu dinlemek için, sizlerin o bayağı kibarlığına bayıldığınız dalkavukça tavırlarından birini takındı; ama benim

Gobseck'çiğim ocağının dibindeki iskemlesinde kayıtsız bir soğukkanlılık içinde kıpırdamadan oturmaktaydı. Théâtre-Français'nin sütunlu girişindeki Voltaire heykelinin geceki görüntüsünü andırıyordu, başındaki eski kasketini selam veriyormuş gibi hafifçe kaldırıncı sarı kafasının ortaya çıkan bölümüyle tam heykele benzemişti.

'Sadece müşterilerime verecek param var,' dedi Gobseck.

Kont gülerek, 'Size değil de başkalarına gidip topu diktığım için mi bu kadar kırgınsınız?' diye karşılık verdi.

Gobseck alay ederek, 'Topu diktiniz demek!' dedi.

'Hiçbir şeyi olmayan biri batmaz mı demek istiyorsunuz?' dedi ayağa kalkıp topuklarının üzerinde şöyle bir dönen moda meraklısı kont. 'Paris'te bundan daha büyük bir meblağ bulun da göreyim,' diye bağırdı.

Ciddiye alınabilecek bu maskaralık karşısında Gobseck istifini bozmadı.

'De Ronquerolles'lerin¹, de Marsay'lerin², de Franchessini'lerin³, de Vandenesse'lerden ikisinin de⁴, d'Ajudapinto'ların⁵ yani, Paris'in en revaçta gençlerinin en yakın arkadaşı değil miyim ben? Sizin de tanıdığınız bir prens-

1. "İnsanlık Komedyası"ndaki pek çok romanda görülen, *Ferragus* adlı kitapta geçen gizli teşkilat Onüçler Birliği ve masonlarla yakın ilişki içindeki ikinci sınıftan soylu karakteri. (Ç.N.)

2. *Ferragus*'ta gücünün Onüçler Birliği'nden geldiği hissettirilmiş, Maxime de Trailles aracılığıyla bakan ve siyasetçi olan soylu karakteri. (Ç.N.)

3. Balzac'ın, Paris'te gizli polis şefi olarak görevlendirilmiş eski suçlu Eugène François Vidocq'un hayatından esinlendiği yorumu yapılan Vautrin karakteriyle ittifak kurarak, *Goriot Baba*'da bir düelloda biri i öldürmeye yönlendirilen karakter. (Ç.N.)

4. Çocukken ailesi tarafından dışlanmış, *Vadideki Zambak* romanında imkânsız bir aşka düşen, Balzac'ın kendi hayatını yansıttığı yorumu yapılan Kont de Felix karakteriyle "İnsanlık Komedyası"nın pek çok romanında görülen ondan beş yaş büyük ağabeyi, ailesi tarafından çok sevilerek büyütülmüş diplomat Marki de Charles karakteri. (Ç.N.)

5. "İnsanlık Komedyası"sındaki pek çok romanın geri planında rastlanan köklü bir soydan gelen zengin Portekiz soylu karakteri. (Ç.N.)

le bir büyükelçinin kumar ortağıyım. Londra'da, Carlsbad'da, Baden'de, Bath'ta gelirlerim var. Bunlardan parlak iş gücü mü var?'

'Doğru.'

'Beni yok sayıyorsunuz, ey Tanrım ey! Hatta beni şu buhranlı günlerde sıkıştırmak için, herkesin gözünün önünde sıkıntıya düşmeye itiyorsunuz; ama siz de yok sayılacaksınız, sizi de ölüm sıkıştıracak.'

'Olabilir.'

'Har vurup harman savuranlar olmasa ne yaparsınız siz? İkimiz ruh ve benden gibiyiz.'

'Doğru.'

'Eğer bu doğru ve gerçekse, cömertliğinizi gösterip elimi sıkın Gobseck Babacığım.'

Tefeci soğuk bir sesle yanıt verdi.

'Bana geldiniz çünkü Girard, Palma, Werbrust ve Gigonet, boğazlarına kadar sizin senetlerinize gömülmüş durumdalar, her yere yüzde elli kayıpla veriyorlar; senetleriniz ancak yarı değerinde olduğu için, yirmi beş bile etmez. Bununla mı uğraşacağım ben! Bir dinarı yokken otuz bin frank borcu olan bir adama beş para bile vermek olacak iş mi? Önceki gün Baron de Nucingen'in¹ evindeki baloda on bin frank kaybettiniz.'

Kont, ihtiyarı az rastlanacak bir yüzüzlükle şöyle bir süzerek, 'İşlerim sizi ilgilendirmez, vadesi dolmamışsa borç da yoktur,' dedi.

'Doğru!'

'Senetlerim ödenecek.'

'Olabilir!'

'Ama şu an aramızdaki mesele, sizden borç almak istediğim tutar için yeterli güvenceyi sunup sunamayacağıma dayanıyor.'

1. Balzac'ın başka romanlarında da görülen para piyasasındaki vurgunlarla zengin olmuş, Goriot Baba'nın küçük kızıyla evli banker karakteri. (Ç.N.)

'Doğru!'

Kapının önünde duran kupa arabasının gürültüsü odanın içinde yankılandı.

Genç adam sesini yükselterek, 'Gidip sizi tatmin edebilecek bir şeyler bulacağım,' dedi.

Borç isteyen adam dışarı çıkınca Gobseck ayağa kalktı ve kolumu tutarak, 'Oh oğlum! Eğer iyi bir güven-cesi varsa, benim hayatımı kurtarmış olacaksın!' dedi. 'Bu iş yüzünden ölebilirdim. Werbrust ve Gigonet beni oyuna getirebileceklerini sandılar. Bu akşam senin sayen-de onlara çok güleceğim.'

İhtiyarın sevincinde korkunç bir şeyler vardı. Bu, bana içini döktüğü tek andı. Bu sevinç hızla gelip geçmiş olsa da, hafızamdan asla silinmeyecek.

Gobseck, 'Burada kalırsanız iyi olur,' diye ekledi. 'Bir zamanlar kaplan avlayan ve yenmek ya da ölmek gerektiğinde geminin güvertesinde yerini alan bir adam olarak vuracağım darbeden emin ve silahımı kuşanmış olsam da, bu şık namussuza güvenemiyorum.'

Gidip çalışma masasının önündeki koltuğuna oturdu. Yüzü solgun ve dingindi.

Bana doğru dönüp, 'Ah! Ah! Size bir süre önce söz ettiğim o güzel kadını göreceksiniz kuşkusuz, koridorda soylulara yakışır bir ayak sesi duyuyorum,' dedi.

Gerçekten de genç adam elini tuttuğu bir kadınla geri geldi, daha önce Gobseck'in bana konağına gidip yaktan kalktığına yaptığı görüşmeyi anlattığı bu kontesi tanıyordum, ihtiyar Goriot'nun iki kızından biriydi. Kontes önce beni görmedi, pencere çıkmasında duruyordum, yüzüm cama dönüktü. Tefecinin rutubetli ve karanlık odasına girerken kontes endişeyle Maxime'e baktı. O kadar güzeldi ki bütün hatalarına rağmen ona acıdım. Korkunç iç sıkıntılarıyla yüreği daralmıştı, soylu ve kibirli yüzü allak bullaktı, duygularını gizleyemiyordu. Bu genç adam onun için kötülük meleği olmuştu. Bu iki kişinin

yazgısını dört yıl önce verilmiş bir senetle kavramış olan Gobseck'e hayranlık duydum. İçimden, 'Melek yüzlü canavar bu kadını; gösteriş, kıskançlık, haz, herkese güç gösterme gibi türlü yollarla yönetiyor olabilir,'" dedim.

Vikontes, "Üstelik, bu kadının erdemlerini bile silah haline getirdi, ona sadık olduğuna dair gözyaşları döktürdü, biz kadınların yaradılış itibarıyla içimizde bulunan cömertliği çoğaltmayı da becerdi ve cezasını çektiği zevkleri pahalıya ödeyen kontesin sevgisini kötüye kullandı," dedi.

Madam de Grandlieu'nün neyi vurgulamak istediğini sezemeyen Derville, "Size açıkça söylüyorum," diyerek devam etti söze. "Herkesin gözünde pırıltılar yaratan, ama kalbini okuyan birine pek korkunç görünen bu zavallı kadının yazgısına içim sızlamadı; hayır, ama bu kadının katiline, bir meleği andıran o masum yüzlü, körpe dudaklı, bembeyaz dişli, güzel gülüşlü delikanlıya bakarken tiksinti duyarak ürperdim. İkisi de o odada, onları sanki on altıncı yüzyılda Engizisyon Mahkemesi'nin mahzenlerinde eziyet edilen iki Mağripliye gözleyen yaşlı bir Dominiken rahibi gibi inceleyen yargıcın karşındaydılar. Bir mücevher kutusu uzatan kadın sesi titreyerek, 'Onları geri alma hakkım saklı kalarak kutudaki elmasların değerinde bir tutar elde etmek mümkün mü beyefendi?' dedi. Kendimi gösterip, araya girdim, 'Evet hanımefendi,' dedim. Kontes beni görünce tanıdı, ürperdi, bana dünyanın her yerinde 'Susun!' anlamına gelen bir ifadeyle baktı. Sözüme devam ettim. 'Bunun için akitli satış sözleşmesi dediğimiz bir belge hazırlanır, bu uzlaşma belgesinde satılan ya da devredilen bir taşınır ya da taşınmazın mülkiyetine belirli bir süre için kısıtlama şerhi düşülür, süre dolduğunda söz konusu mal belirlenmiş ücret ödenerek geri alınabilir.'

Kontes rahat bir soluk aldı. Kont Maxime kaşlarını çattı, tefecinin elmaslara en düşük değerden bile düşük

bir tutar vermesinden kuşkulanıyordu. İstifini bozmayan Gobseck lupunu aldı ve mücevher kutusundakileri sessizce inceledi. Yüzünün bize resmettiği o ifadeyi yüz yıl yaşasam bile unutmam. Solgun yanaklarına kan gelmişti, gözleri elmasların ışıltısı yansımışçasına doğaüstü bir ateşle parlıyordu. Ayağa kalktı, aydınlığa doğru gitti, elmasları yemek istermişçesine dişsiz ağzına doğru götürdü. Bilezikleri, küpeleri, kolyeleri, taşları tek tek gün ışığına doğru kaldırıyor, kararıp kararmadığını, saydamlığını, boyut ve kesimini inceleyerek anlaşılmaz sözler mırıldanıyordu; hepsini teker teker mücevher kutusundan çıkarıp sonra yeniden kutuya koyuyor, ışıltılarını görmek için onları evirip çeviriyordu; ihtiyar değil de çocuk gibiydi, ya da hem çocuk hem ihtiyar birbiriyle buluşmuş gibiydi.

'Güzel elmaslar!' dedi. 'Devrimden önce üç yüz bin frank ederlerdi. Eşsiz bir ışıltı! Golconde ya da Vissapour'dan gelmiş gerçek Asya elmasları! Ederini biliyor musunuz? Yok, hayır, Paris'te onlara değer biçebilen tek kişi Gobseck'tir. İmparatorluk sırasında böyle bir mücevher takımı için iki yüz bin franktan fazlası gerekirdi.' Hoşnutsuzluk ifade eden bir el hareketi yaparak ekledi: 'Şimdi elmasın değeri her gün düşüyor, Brezilya barıştan beri bizi elmasa boğuyor ama Hindistan elmasları kadar değerli olmayan elmaslar geliyor. Kadınlar sadece sarayda takıyorlar. Hanımefendi saraya giderler mi?'

Bütün bu ilginç sözleri sıralarken, taşları anlatması zor bir neşeyle birer birer inceliyordu: 'Tek leke yok,' dedi. 'Ne leke. Ne çizik. Güzel elmas.' Bu değerli taşların ışıltısıyla alabildiğince aydınlanmış solgun yüzünü, taşra kentlerindeki hanların rutubetten yeşile kesip ışığı yansıtamayan eski aynalarına bakacak kadar gözüpek bir yolcunun inme inmiş gibi görünen yüzüyle kıyaslamıştım.

Kont, Gobseck'in omzuna vurarak, 'E, ne kadar veriyorsunuz?' dedi.

İhtiyar çocuk irkildi. Oyuncaklarını masanın üzeri-

ne bıraktı, oturdu ve yeniden, perdahlanmış mermer bir sütun gibi sert ve soğuk tefeciye dönüştü.

'Size ne kadar gerekiyor?' dedi.

Kont, 'Üç yıl süreyle yüz bin frank,' dedi.

Gobseck, kendisinin mücevher kutusu olan hassas terazinin maun kutusunu önüne çekerken, 'Olabilir!' dedi.

Şöyle bir bakınca altın çerçevelerinin ağırlığını kestirdiği (nasıl olduğunu Tanrı bilir!) taşları tarttı. Bu işlem sırasında, tefecinin yüzü sevinçle ciddiyet arasında gidip geliyordu. Kendinde değilmişçesine donakalan kontesin durumunu anlayabiliyordum, onun düştüğü uçurumun derinliğini ölçtüğü hissine kapılmıştım. Bu kadının ruhu yine vicdan azaplarına boğulmuştu, onu bundan ancak iyiliksever bir el uzatma çabası kurtarabilirdi, bunu yapmaya çalıştım.

'Bu elmaslar sizin değil mi hanımefendi?' diye sordum ona.

Bana kibirle bakarak, 'Evet beyefendi,' dedi.

Ayağa kalkan Gobseck bana çalışma masasındaki yerini gösterirken, 'Sözleşmeyi hazırlayın geveze!' dedi.

Bir soru daha sordum.

'Hanımefendi evlidir herhalde?'

Kontes hızlıca başını salladı.

'Sözleşmeyi hazırlayamam,' dedim.

Gobseck, 'Niye?' diye sordu.

İhtiyarla alçak sesle konuşmak için onu pencere aralığına doğru götürürken, 'Niye mi?' dedim. 'Bu kadın kocasının vesayeti altında olduğu için bu sözleşme geçersiz olacaktır, böyle bir sözleşme yapıldığını bilmediğinizi söyleyemezsiniz. Bu durumda, ağırlıkları, değerleri ya da boyutları yazılıp size emanet edilmiş elmasları geri vermek zorunda kalırsınız.'

Gobseck bir baş hareketiyle sözümü kesti ve iki suçluya doğru dönüp, 'Haklı,' dedi. İnce ve donuk bir sesle ekledi, 'Her şey değişti. Size peşin seksen bin frank vere-

ceğim, elmasları bana bırakacaksınız! Taşınırın zilyedi onun maliki sayılır.'

Genç adam, 'Ama,' diye lafa başlarken Gobseck mücevher kutusunu kontese uzatıp, 'Bunları alırsınız ya da bırakırsınız. Bu iş beni çok uğraştırır, tehlikeli,' dedi.

Kontese doğru eğilip kulağına, 'Kocanızın ayaklarına kapansanız daha iyi edersiniz,' dedim.

Ne dediğimi herhalde dudaklarımı okuyarak anlayan tefeci bana buz gibi baktı. Genç adamın benzi attı. Kontesin tereddüdü fark edilmeyecek gibi değildi.

Kont, kadına yaklaştı, çok alçak sesle konuştuğu halde, 'Elveda sevgili Anastasie, mutlu ol! Bana gelince, yarın artık hiçbir kaygım kalmayacak,' dediğini duydum.

Genç kadın, Gobseck'e, 'Verdiğiniz tutarı kabul ediyorum beyefendi,' diye haykırdı.

İhtiyar, 'Tamam o zaman! Sizin ağzınızdan laf almak da ne kadar zormuş güzel hanımefendiciğim,' dedi.

Bankadan alınacak elli bin franklık bir bonoyu imzalayarak kontese verdi.

Voltaire'inkini fazlasıyla andıran bir gülümsemeyle, 'Şimdi,' dedi. 'Karşı çıkılmayacak bir iyilik yaparak, alacağınız tutarın geri kalanını otuz bin franklık senetlerle tamamlayacağım. Böylece hesap kapanacak.'

Dün meslektaşlarının büyük bir olasılıkla ona düşük fiyattan sattıkları, meslektaşlarından birinin verdiği dilekçeyle hepsi protesto edilmiş, kontun imzası bulunan senetleri göstererek, 'Beyefendi biraz önce, *senetlerim ödenecek*, demişti diye ekledi.

Genç adam kükredi, ortalıkta: 'Düzenbaz moruk!' lafı uçuştı.

Gobseck Baba'nın kılı kıpırdamadı, bir kutudan çıkardığı iki düello tabancasını doğrulttu ve serinkanlılıkla, 'Hakarete uğradığım için, ilk ben ateş ederim,' dedi.

Tir tir titreyen kontes yumuşak bir sesle, 'Maxime, beyefendiden özür dilemelisiniz,' dedi.

Dili dolanan genç adam, 'Size hakaret etmek gibi bir niyetim yoktu,' diye geveledi.

Gobseck, 'Bunu biliyorum, niyetiniz sadece senetleri ödememektir,' dedi sakince.

Kontes ayağa kalktı, selamladı ve kuşkusuz derin bir korku içinde çıktı gitti.

Onun peşinden gitmek zorunda kalan Mösyö de Trailles odadan çıkmadan önce, 'Beyler, bir boşboğazlık yaparsanız, ya ben sizin kanınızı dökerim ya da siz benimkini,' dedi.

Tabancalarına yapışan Gobseck, 'Hodri meydan,' dedikten sonra devam etti. 'Kanını ortaya koymak için insanda kan olması gerek ufaklık, senin damarlarında çirkef dolaşıyor.'

Kapı kapanıp, iki araba hareket ettiğinde Gobseck ayağa kalkarak dans etmeye başladı: 'Elmaslar benim! Elmaslar benim! Ah ne de güzel elmaslar! Hem de ne ucuza! Oh! Oh! Wertrust ve Gigonet, yaşlı Gobseck Baba'yı avucunuzun içine aldığınızı sanmıştınız ha! *Ego sum papa!* Ben sizin efendinizim! Ödeştik işte! Bu akşam iki domino oyunu arasında onlara olayı anlatınca nasıl da afallayacaklar!' Birkaç beyaz taşa sahip olunca fışkıran bu kasvetli sevinç, bu yırtıcı vahşilik beni irkiltmişti. Dilim tutuldu, şaşkındım.

'Ah! Ah! İşte böyle çocuğum,' dedi. 'Akşam yemeğini birlikte yeriz. Senin evinde gülüp eğleniriz, benim yardımcım yok. Lokantacılar yağlı püreleri, sosları, şaraplarıyla şeytanı bile zehirlerler.'

Yüzümün ifadesi onu o kayıtsız soğukluğuna ansızın geri döndürdü. Süt dolu tencereyi ateşe koyup ocağın köşesine otururken, 'Aklınız almıyor,' dedi ve sonra şöyle ekledi, 'öğle yemeğini benimle yer misiniz? İki kişiye yeter sanırım.'

'Teşekkür ederim, ben yemeği tam öğle vakti yerim,' dedim.

O sırada koridordan hızla yürüyen birinin ayak sesleri yankılandı. Ansızın çıkagelen yabancı, Gobseck'in kapısının eşiğinde durup kapıya öfkeyle birkaç kez vurdu. Tefeci kapıya açtirdığı delikten baktı ve öfkesine rağmen, ona saldırgan görünmemiş olacak ki yaklaşık otuz beş yaşlarındaki bir adama kapıyı açtı. Çıkagelen adam gösterişsiz giyinmişti, Dük de Richelieu'nün ısıltısını çağrıştırıyordu, izninizle, semtinizin devlet adamlarının o soylu duruşuna sahip biri olduğunu söyleyeceğim, bu kontla mutlaka karşılaşmışsınızdır.

Adam yeniden sakın ifadesine bürünen Gobseck'e, 'Karım buradan mı çıktı beyefendi?' diye sordu.

'Olabilir.'

'Öyle mi beyefendi, ne dediğimi anlamadınız galiba?' dedi.

Tefeci, 'Eşiniz hanımefendiyle tanışma onuruna erişmedim beyefendi,' yanıtını verdi. 'Bu sabah pek çok kişiyi kabul ettim: Kadınlar, erkekler, delikanlıları andıran kızlar, kızları andıran delikanlılar... Benim için epey zor olacak...'

'Dalga geçmeyi kesin beyefendi, buradan az önce çıkan kadından söz ediyorum.'

'Sizin karınız olduğunu nasıl bilebilirim ki,' dedi tefeci. 'Sizinle daha önce hiç görüşmedim.'

Kont alaycı bir sesle, 'Yanılıyorsunuz beyefendi,' dedi. 'Bir sabah sizinle karımın odasında karşılaşmıştık. Ona ait olmayan bir senetin borcunu almaya gelmiştiniz.'

Konta kurnazca bakan Gobseck, 'Parayı ne şekilde aldığını araştırmak benim işim değil,' dedi. 'Meslektaşlarımdan birinin senedini kırmıştım.' Heyecana kapılmadan süt kâsesine yavaş yavaş kahve eklerken, 'Öte yandan beyefendi, evime gelip bana diklenme hakkını nereden bulduğunuzu sormama izin veriniz: Altmış bir yaşında bir yetişkinim ben.'

'Beyefendi, karıma ait olmayan aile elmaslarını üç kuruşa satın aldınız.'

'İşlerimin nasıl yürüdüğünü size açıklamak zorunda olmadığımı inansam da, size şunu söyleyeceğim sayın kont, elmaslarınız sizden kontes hanımefendi tarafından alınmışsa, mücevher satın alanları bu elmasları satın almamaları konusunda bir belgeyle uyarmalıydınız, ayrıca karınız onları teker teker de satabilir.'

Kont sesini yükselterek, 'Karımı tanıyorsunuz beyefendi,' dedi.

'Öyle mi?'

'Kocasının vesayeti altındadır.'

'Olabilir.'

'Bu elmasları elden çıkarma hakkına sahip değildir.'

'Doğru.'

'Bu durumda beyefendi?'

'Bu durumda beyefendi, karınızı tanıyorum, kocasının vesayeti altında olmasını istesem de, kendisi başka vesayetlerin de altında; ama sizin elmaslarınızı bilmiyorum. Kontes hanımefendi senetlere imza atıyorsa, ticaret yapıyor da olabilir, elmasları satmak için satın almış olabilir, olmayacak şey değil!'

Öfkeden beti benzi atan kont, 'Hoşça kalın beyefendi,' diye bağırdı. 'Mahkemeler var.'

'Doğru.'

Kont beni göstererek, 'Bu bey satışın tanığıdır,' diye ekledi.

'Olabilir.'

Kont gitmek üzereydi. Ansızın bu işin önemini kavrayıp karşılıklı atışmaların arasına girdim.

'Haklısınız sayın kont, ama Mösyö Gobseck de hiçbir şekilde haksız değil. Karınızı bu işe karıştırmadan, elmasları satın alan hakkında dava açamazsınız, açarsanız bu çirkin iş sadece karınızın üzerinde de kalmaz. Ben avukatım, görevimin gereğini yerine getirmenin ötesin-

de karakterim gereği size söz konusu elmasların Mösyö Gobseck tarafından benim tanıklığımda satın alındığını söylemeyi borç bilirim; ama ayırt edilebilmesi pek kolay olmayan nesnelerin satışının yasallığı konusunda itiraz ederseniz sanırım haksız duruma düşmüş olacaksınız. Haklı olmasına haklısınız; ama adalet karşısında kaybedersiniz. Mösyö Gobseck bu satışın kendi yararına gerçekleşmiş olduğunu inkâr etmeyecek çok onurlu biridir, ayrıca da ben kendimi, vicdanen ve görevim dolayısıyla bunu açıklamak zorunda hissederim. Ama sayın kont, bir dava açarsanız, sonunun nereye varacağı pek şüpheli görünüyor. İyi niyetli davranabilecek Mösyö Gobseck'le uzlaşmanızı salık veririm, ama bu durumda satış bedelini ödemek zorundasınız. Elmasları bugünlerde satın almayı tercih etmiyorsanız, yedi-sekiz aylık hatta bir yıllık bir akitli satış sözleşmesi yapmayı kabul ediniz, böylece vereceğiniz güvence karşılığında kontes hanımefendinin ödünç aldığı tutarın ödenmesi için kendinize süre tanımış olursunuz,' dedim.

Tefeci ekmeğini çanağa batırıyor ve örneğine az rastlanır bir kayıtsızlık içinde yiyordu; uzlaşma sözünü ettiğim anda, 'Yaman adam! Derslerimden nasıl da yararlanmış,' der gibi bana baktı. Bana gelince, ona gözucuyla bakıp çok iyi anladığı bir karşılık verdim. Bu iş çok şüpheli, rezil bir durumdu; derhal uzlaşılmalıydı. Gobseck bunu yok sayacak bir yol bulamazdı, ben gerçeği söyleyecektim. Kont bana iyi duygular yansıtan bir gülümsemeyle teşekkür etti. Gobseck'in bir kongre diplomasininin altını üstüne getirecek bir ustalık ve açgözlülük sergilediği zorlu bir tartışmanın sonunda, kontun tefeciye faizleriyle birlikte seksen beş bin frank ödemeyi kabul ettiği ve bu tutar teslim edildiğinde Gobseck'in de elmasları konta geri vereceğine söz verdiği bir sözleşme hazırladım.

Kont sözleşmeyi imzalarken, 'Ne israf bu böyle!' diye söylendi. 'Bu yıkım nasıl telafi edilecek?'

Gobseck ciddiyetle, 'Çok çocuğunuz var mı beyefendi?' diye sordu.

Bu soru kontu ürpertti, tefeci işini iyi bilen bir doktor gibi ağrıyan yere parmak basmıştı.

Kont yanıt vermedi.

Onun susmasının altındaki üzüntüyü anlayan Gobseck, 'Ah! Yaşadığınız şeylerin hepsini ezbere biliyorum,' dedi. 'Belki de hâlâ sevdiğiniz bu kadın, bir iblistir; tam da buna inandım, beni de etkiledi. Belki de servetinizi kurtarmayı, çocuklarınızdan birine ya da ikisine bırakmayı istersiniz. Kendinizi sefahat âleminin çalkantısına atar, kumar oynayıp bu serveti de kaybederseniz, sık sık gelip Gobseck'i bulursunuz. Sizi batırdığım için herkes bana Yahudi, Arap, tefeci, korsan diyecektir! Umurumda bile olmaz! Eğer hakarete uğrarsam, beni aşağılayanı yere sererim, tabanca ve kılıcı hizmetkârınızdan daha iyi hiç kimse kullanamaz. Bunu herkes bilir! Ayrıca, bir dost da edinebilirsiniz, eğer bir dost bulabilerseniz malınızı mülkünüzü ona satmış gibi gösterirsiniz.' Bana dönerek, 'Buna *fideicommissum*¹ diyorsunuz değil mi?' dedi.

Kont düşüncelerinin içinde kaybolup gitmiş gibi görünüyordu, yanımızdan ayrılırken bize, 'Paranızı yarın alacaksınız beyefendi, elmaslar elinizin altında olsun,' dedi.

Kont gittiğinde Gobseck soğuk bir sesle, 'Aptallık yapmış namuslu bir adam gibi geldi bana,' dedi.

'Tutkun bir adam demek daha yerinde olur,' dedim.

Yanından ayrılmak üzere olduğumu gören Gobseck, 'Kont size hazırladığınız sözleşmenin ücretini ödemeli,' diye seslendi.

1. (Lat.) Güvenli ellere bırakmak, teslim etmek. Bir kimsenin irade açıklamasıyla, mal varlığında bulunan bir malı veya terekesinin tamamını, kendisinin öngördüğü intikal sırasına göre ve üzerinde tasarrufta bulunulmasını yasaklayacak şekilde aileye özgülemesidir. (Y.N.)

İlgiyi üzerinde toplayan bir kadının hayatındaki korkunç gizemleri öğrenmiş olduğum bu olaydan birkaç gün sonra, büromda kontu karşımda buldum.

'Beyefendi, ciddi konular hakkında danışmaya geldim, size tamamen güveniyorum,' dedi. 'Madam de Grandlieu'ye karşı davranışınız bütün övgüleri hak ediyor.'

Avukat, vikontese, "Görüyorsunuz hanımefendi," dedi. "Gayet basit bir işin ödülünü sizden bin kez almış oldum.

Kontun önünde saygıyla eğildim ve ona, 'Namuslu bir adamın yapması gerekenden başka bir şey yapmadım,' diye yanıt verdim.

Kont bana, 'Beyefendi, konumunuzu borçlu olduğunuz o tuhaf adam hakkında çok şey öğrendim,' dedi. 'Öğrendiklerim karşısında, Gobseck'in kinizm ekolünden bir filozof olduğunu teslim ediyorum. Onun dürüstlüğü hakkında düşünceniz nedir?'

'Sayın kont, Gobseck benim velinimetimdir... dedikten sonra gülererek, 'Yüzde on beş faizle,' diye ekledim. 'Ama onun cimriliği bana yabancı biriyle onun hakkında konuşma hakkını vermez.'

'Konuşunuz beyefendi! Sizin açıkça konuşmanızın ne Gobseck'e ne de size zararı dokunur. Rehin karşılığında para veren bir tefecinin melek olmasını zaten beklemiyorum.'

'Gobseck baba, davranışlarına hükmeden bir ilkeye içtenlikle inanmıştır. Ona göre para, vicdan rahatlığıyla, duruma göre pahalı ya da ucuz satılabilecek bir maldır. Parasını yüksek faizle talep eden biri onun gözünde, kârlı borsa işlemleri ve girişimlere peşin parayla ortak olmaya çalışan bir para sahibidir. Parayla ilgili ilkeleri ve davranışlarını yönlendiren insan yaradılışı üzerine felsefi gözlemleriyle görünürde bir tefeci gibi hareket eder, işlerinin dışında onun Paris'teki en dürüst ve en nazik kişi olduğuna

içtenlikle inanıyorum. Onun içinde iki kişi vardır: Cimri ve filozoftur, hem küçük hem de büyüktür. Eğer arkamda çocuklar bırakarak ölürsem Gobseck onların vasisi olacaktır. İşte beyefendi, yaşadığım deneyim sonucunda Gobseck bende bu izlenimi uyandırdı. Geçmişi hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Korsanlık yapmış olabilir, belki elmas kaçakçılığı ya da erkek ve kadın ticareti yapmıştır, ya da devlet sırlarını taşıyarak dünyayı bir uçtan bir uca dölaşmış olabilir, ama hiçbir insanın iç dünyasının, onunki kadar deneyimle yoğrulmuş ve onca sınanmış olmadığına yemin ederim. Ona borçlu olduğum tutarı vermek için gittiğim gün sözlerime pek özen göstermeden, dostunu, beni, ne sebeple zora koşmak istediğini, yararımı hiç gözetmeden, nasıl bir hisle bu kadar yüksek bir faiz ödettiğini sormuştum. "Oğlum sana, bana hiçbir şey borçlu olmadığına inanma hakkını vererek, seni minnettarlık duyuma ihtiyacından kurtardım, biz dünyadaki en iyi dostlarız," demişti. Bu yanıt, size bu adamı söylenebilecek bütün sözlerden çok daha iyi anlatacaktır beyefendi.'

'Kesin kararımı verdim,' dedi kont. 'Sahip olduğum mal varlığını Gobseck'e devretmek üzere gerekli belgeleri hazırlayınız. Bu danışıklı satışın geçersiz kılınacağını ifade eden, servetimin bu konudaki bilgisinden ötürü Gobseck tarafından yönetileceğinin ve reşit olduğunda büyük oğluma teslim edileceğinin kabul edildiği ikinci bir sözleşmenin hazırlanmasında da sadece size güveniyorum beyefendi. Size söylemem gereken bir şey var beyefendi: Bu değerli belgeyi evimde saklamaktan ürküyorum. Oğlumun annesine olan bağılılığı bu ikinci sözleşmeyi ona emanet etmeme engel oluyor. Sizden bu sözleşmeyi saklamanızı rica etme cesaretinde de bulunabilir miyim? Ölürsem, Gobseck sizi mal varlığımın yasal mirasçısı olarak gösterir. Böylece her şey öngörüldüğü gibi gerçekleşir.'

Kont bir an sustu, çok tedirgin görünüyordu. Kısa bir sessizliğin ardından, 'Bin kere özür dilerim beyefendi,'

dedi. 'Çok acı çekiyorum, ayrıca sağlığım da beni fazlasıyla kaygılandırıyor. Baş gösteren üzüntüler hayatımı acımasızca alt üst etti, ciddi önlemler almamı gerektirdi.'

'Sayın kont, öncelikle bana duyduğunuz güvene teşekkür etmeme izin veriniz. Ne var ki aldığınız bu önlemlerle diğer çocuklarınızı mirastan tamamen yoksun bıraktığınızı anlamanızı sağlamak zorundayım. Onlar da sizin soyadınızı taşıyorlar. Eskiden sevilmiş, şimdi gözden düşmüş bir kadının çocukları olsalar da belli bir varlığa sahip olma hakları var. Onların mirastaki payları saptanmayacaksa beni onurlandırmayı istediğiniz görevi kabul etmeyeceğimi bildiririm.'

Bu sözler kontu derinden etkiledi. Gözleri yaşardı, bana, 'Sizi henüz bütünüyle tanımamışım. Beni hem sevindiren hem de üzen şeyler söylediniz. İkinci sözleşmenin maddelerinde bu çocukların paylarını da saptayalım,' dedi.

Kontu büromun kapısına kadar geçirdim, ona söz ettiğim adil yöntemin verdiği tatmin hissiyle içinin ferahlığı yüzüne vurmuş gibiydi.

Genç kadınlar uçuşumun kıyısına işte böyle geliyorlar Camille. Korkunç talihsizliklere düşmek için, bazen bir kadril dansı, piyano eşliğinde söylenen bir şarkı, bir kır eğlencesi yeter. Bir gülümsemeye kapılıp kibrin, kurumlanmanın küstah sesine, şuursuzca mı koşulur yoksa hoppelikten mi? Sınırları aşan kadınların ellerinde çok kısa bir süre içinde üç yıkım kalması kaçınılmazdır: utanç, vicdan azabı ve yoksulluk..."

Vikontes avukatın sözünü keserek, "Zavallı Camille'ciğim uykudan ölüyor," dedi. "Git kızım, git de uyu, temiz ve erdemli kalmak için kalbinin ürkütücü hikâyelere ihtiyacı yok."

Camille de Grandlieu annesinin ne demek istediğini anladı ve gitti.

Vikontes, "Sevgili Mösyö Derville biraz fazla ileri

gittiniz," dedi. "Avukatlar ne ailenin annesi ne de akıl hocasıdır."

"Ama gazeteler bin kere daha..."

Vikontes avukatın sözünü keserek, "Ne kadar safsınız Derville! Sizi tanıyamaz oldum. Kızımın gazeteleri okuduğunu mu sanıyorsunuz siz?" dedi.

Kısa bir aradan sonra vikontes, "Devam ediniz," diye ekledi.

"Kontun mallarının satış yoluyla Gobseck'in üzerine geçmesinin onaylanmasından üç ay sonra..."

Vikontes, "Kızım artık burada olmadığı için Kont de Restaud diyebilirsiniz," dedi.

Avukat, "Olur!" diyerek sözlerine devam etti. "O satış gerçekleştikten uzun bir süre sonra, bende kalmış olması gereken ikinci sözleşme henüz bana verilmemişti. Paris'teki avukatlar müvekkillerinin işlerinin gereğini yaptıklarında, istisnai durumlar dışında, devamında olanlarla pek ilgilenmezler. O sıralarda tefeci Gobseck evime akşam yemeğine gelmişti, sofradan kalkınca ona Kont de Restaud'dan bir daha ses çıkmamasının sebebini bilip bilmediğini sordum.

'Bunun ciddi sebepleri var,' dedi. 'Bu asilzade ölmek üzere olabilir. O da, üzüntüyü yok etmenin usulünü bilmeyen, üzüntünün kendilerini öldürmesine izin veren o şefkatli ruhlardan biri. Hayat, öğrenme zahmeti gösterilmesi gereken bir iş, bir uğraştır. Bir insan hayatı acılarla yoğrularak öğrendiğinde, duyguları kuntlaşır ve hassasiyetini yönetme esnekliği kazanır; sinirlerini kırılmaksızın bükülebilecek çelikten bir nevi yay sağlamlığına dönüşür; eğer midesi de sağlamsa, o zaman insan kendini Lübnan'ın ünlü sedir ağaçları kadar uzun bir süre yaşamaya hazırlamalıdır.'

'Kont ölmek üzere mi?' dedim.

'Olabilir,' dedi Gobseck. 'Vasiyeti size epey iş çıkaracak.'

Dostuma baktım ve onu yoklamak için, 'Niçin sadece kontla ve benimle yakınlık kurduğunuzu söyler misiniz bana?' diye sordum.

'Çünkü sadece ikiniz kurnazlık yapmadan bana güvendiriz,' diye yanıtladı.

Bu yanıt beni Gobseck'in durumu kötüye kullanmayacağına inandırmış olsa da, ikinci sözleşmenin kaybolmuş olabileceğini düşünerek kontu görmeye gitmeye karar verdim. İşlerim olduğunu bahane ettim, evden çıktık. Hemen Helder Sokağı'na gittim. Buyur edildiğim salon-da kontes çocuklarıyla oynuyordu. Adımın söylendiğini duyar duymaz aniden ayağa kalkıp yanıma geldi, bana eliyle şöminenin yanındaki boş koltuğu göstererek tek bir söz etmeden oturdu. Yüzü, ihtiraslarını gizleme becerisine sahip kibarlar âlemi kadınlarına özgü o nüfuz edilemez ifadeye bürünmüştü. Üzüntüler bu yüzü şimdiden soldurmuştu, güzelliğinin tanıkları sadece bir zamanlar övülmeye lâyık bulunmuş harikulade yüz hatlarıydı.

'Sayın kontla görüşmem gerekiyor hanımefendi...' dedim.

'Demek benim sahip olmadığım ayrıcalığa sahip olacaksınız beyefendi,' dedi sözümü keserek. 'Mösyö de Restaud hiç kimseyi görmek istemiyor, çok acı çektiğinde sadece doktorunu kabul ediyor, üstelik tüm bakım ve yardım tekliflerini reddediyor, benimkileri bile. Hastaların ne tuhaf şımarıklıkları oluyor! Çocuk gibi oluyorlar, ne istediklerini bilmiyorlar.'

'Belki de, tıpkı çocuklar gibi, ne istediklerini iyi biliyorlardır,' dedim.

Kontes kızardı. Gobseck'e yaraşır bu sözü söylediğime neredeyse pişman oldum. Ama konuyu değiştirmek için konuşmaya devam ettim.

'Mösyö de Restaud'nun sürekli olarak yalnız kalması olanaksız hanımefendi.'

Kontes, 'Yanında büyük oğlu var,' dedi.

Kontese şöyle bir baktım, bu kez kızarmamıştı, beni sırlarına vâkıf olmaktan alıkoymaya kararlı olduğunu hissettim.

'Görüşme isteğimin densizce bir ısrar olmadığını anlamalısınız hanımefendi,' dedim. 'Bu isteğim ciddi sebeplere dayanıyor...'

Yanlış bir yola saptığımı hissederek dudağımı ısır-dım. Kontes de benim düşüncesizliğimden hemen yararlandı.

'Benim çıkarlarım kocamın çıkarlarından ayrı tutu-lamaz beyefendi,' dedi. 'Benimle görüşmeniz hiçbir şeye engel olmaz...'

Ciddiyetimi takınarak, 'Gelmemi gerektiren mesele sadece sayın kontu ilgilendiriyor,' diye yanıtladım.

'Görüşme isteğinizi kendisine ileteceğim.'

Bu cümleyi söylerken takındığı tavra, nazik ses to-nuna kanmadım, beni kocasıyla asla görüştürmeyeceğini anladım. Kontesi gözlemek için kısa bir süre havadan su-dan konuştum; ama kontes, büyük bir sinsilikle bir plan peşine düşmüş bütün kadınlar gibi, kendini eşi benzeri olmayan bir ustalıkla gizlemeyi iyi biliyordu. Söylemek-ten kaçınmayacağı; onun her şeyi yapabileceğinden, hatta suç bile işleyebileceğinden ürkmüştüm. Bu his, onun hareketlerinden, bakışlarından, tavırlarından, hatta sesindeki değişimlerden sezilen gelecekle ilgili niyetin-den kaynaklanıyordu. Kontesin yanından ayrıldım. Şim-di size bu maceranın sonunda yaşananları, buna ek ola-rak da zamanla öğrendiğim olayları ve Gobseck'in ya da benim isabetli tahminlerimizin ayrıntılarını anlatacağım. Kont de Restaud'nun servetini saçıp savurmak istercesi-ne bir zevk girdabına kapıldığı günlerde, karıkoca arasın-da, o güne dek karısına hiç bu kadar ters davranmamış kontun ondan hesap sorduğunu düşündüren, sırrına er-mesi zor kavgalar olmuştu. Kısa süre sonra hastalanıp yatağa düşen kont, karısına ve son iki çocuğuna öfkeliy-

di; onların odasına girmelerini yasaklamıştı, talimatını kulak ardı ettiklerinde bu itaatsizlik Mösyö de Restaud için çok tehlikeli nöbetlere yol açınca, doktoru kontesten kocasının emrine karşı gelmemesini rica etti. Madam de Restaud toprakların, aile mülklerinin, hatta oturduğu konağın, konu servetleri olunca ona akıl almaz bir dev gibi görünen Gobseck'in eline birbiri ardına geçtiğini fark ettiğinde kocasının niyetini anlamıştı. Alacaklılarının ısrarla peşine düştüğü Mösyö de Trailles İngiltere'ye gitmişti. Mösyö de Restaud'ya kontesin aleyhine olacak bu gizli önlemleri Gobseck'in salık vermiş olduğunu kontese sadece Mösyö de Trailles söylemiş olabilirdi. Malların satışı için yasal bir gereklilik olan imzayı atmak için kontesin uzun bir süre direndiği ama buna rağmen kontun ona bu imzayı attırdığı söyleniyor. Kontes, kocasının servetini paraya çevirdiğini ve servetin bir miktarının bir noterde ya da bankada durduğunu düşünüyordu. Elden çıkarmadığı mülklerine büyük oğlunun kolayca sahip olabilmesini sağlamak için Mösyö de Restaud'nun bir sözleşme yapmış olduğunu tahmin ediyordu. Bu sebeple, kocasının odasını en sıkı şekilde gözlemeye karar verdi. Evi despotça yönetmeye başladı, evi bu kadınlara özgü casusluk teslim aldı. En ufak bir söz duyabilmek, en sessiz hareketi bile algılayabilmek için bütün gün kocasının odasına bitişik salonda oturuyordu. Geceleri bu odaya bir yatak hazırlatsa da pek fazla uyu-muyordu. Doktor da ondan yana hareket etmeye başlamıştı. Kontesin gösterdiği bu bağlılık hayran olunmayacak gibi değildi. Vefasız insanlara has bir kurnazlıkla, Mösyö de Restaud'nun kendisine duyduğu tiksintiyi gözlerden gizliyor ve ona bir nevi ün kazandıran, ıstırap çeken kadın rolü yapıyordu. Hatta erdemlilik taslayan bazı kadınlar, bu davranışlarıyla hatalarının bedelini ödediğini bile söylediler. Ama kontesin akıllı hep, kafasını kullanmazsa kont öldüğünde yüz yüze kalacağı sefalet-

teydi. Kocasının inlediği acı dolu yataktan kovulmuş bu kadın, onun etrafında büyüğü bir çember oluşturmıştı. Kocasından uzak tutulsa da onun yakınındaydı, gözden düşmüş olsa da her şeye hâkimdi, görünürde sadık bir eştî, tıpkı sarmal şeklindeki kumdan uçurumun dibinde, düşen her toz zerresine dikkat kesilerek kaçınılmaz avını bekleyen bir tarla böceği gibi ölümü ve serveti gözlüyordu. İnce eleyip sık dokuyan bir denetçi bile, kontesin aşırıya varan bir annelik duygusu içinde olduğunu kabul etmekten kendini alamazdı. Babasının ölümünün de ona ders olduğu söyleniyor. Çocuklarını taparcasına seven kontes, yaşları amacına ulaşmasına imkân tanıdığı için onları kendi karmaşık hayatının uzağında tutup çocuklarına kendini sevdirmiş, onları en iyi ve en parlak eğitimi vermişti. Bu kadına karşı bir hayranlık ve Gobseck'in uzun bir süre benimle dalga geçmesine sebep olan bir merhamet duymaktan kendimi alıkoyamadığımı itiraf ediyorum. Maxime'in alçaklığını o günlerde açıkça anlayan kontes, geçmişteki hatalarının kefareti kanlı göz yaşlarıyla ödüyordu. Öyle olduğuna inanıyorum. Kocasının servetini elde etmek için tiksinti uyandıran önlemler almış olsa da, bunları annelik aşkıyla ve çocuklarına karşı yaptığı hataları telafi etme arzusuyla yapmak zorunda kalmamış mıydı? Bir tutkunun fırtınasında savrulmuş pek çok kadın gibi, belki de yeniden erdemli bir kadın olma ihtiyacını hissediyordu. Belki de erdemli olmanın değerini, hatalarının hüznü yüklü hasadını topladığı anda anlamıştı. Çocuk yaştaki Ernest Babasının odasından her çıkışında, kontun yaptıkları ve söyledikleri hakkında Engizisyon Mahkemesi'ndeymiş gibi sıkı bir şekilde sorgulanıyordu. Çocuk annesinin sevecenliğine bağladığı bu arzusuna sevgiyle itaat ediyor ve bütün sorulara hemen yanıt veriyordu. Beni kontun intikam elçisi olarak görmek isteyen kontes, ziyaretimden dolayı durumu az da olsa kavramıştı, beni ölüm döşegindeki konta

yaklaştırmamaya kararlıydı. İçimde uğursuz bir önsezi uyanmıştı, Mösyö de Restaud'yla mutlaka görüşmek istiyordum, zira gizli yapılan ikinci sözleşmenin akıbetinden de kaygı duyuyordum; eğer bu sözleşmeler kontesin eline geçerse, onları kendi yararına kullanabilirdi, bu da Gobseck'le kontes arasında bitmez tükenmez davalara yol açardı. Tefeci Gobseck'i bu mal varlığını kontese asla geri vermeyeceğini bilecek kadar iyi tanıyordum, ayrıca ancak benim üstlenebileceğim bu davalarda sayısız anlaşmazlık konusu vardı. Pek çok felaketin önünü kesmeyi istediğim için kontesin evine bir kez daha gittim."

Derville, Vikontes de Grandlieu'ye bir sır veriyor-muş gibi sesini alçaltarak, "Dünyada fazla dikkat etmediğimiz bazı tuhaf ahlaki olgular olduğunu gözlemledim hanımefendi," dedi. "Ben yaradılıştan bir gözlemciyim, ihtirasların apaçık ışın içine girdiği çıkar davalarına gayri ihtiyari analizler yaparım. İki hasmın neredeyse her zaman karşılıklı olarak birbirlerinin düşüncelerini ve gizli niyetlerini kestirmelerine her defasında yeniden şaşıarak hayranlık duymuşumdur. Birbirinin ruhunu okuyan iki âşık arasındaki ortak zihinsel uyum ve berraklığa bazen iki hasımda da rastlanır. Bunu bildiğim için, kontesle yeniden bir araya geldiğimizde duygularını tatlı dilli bir nezaket ve cana yakınlık görüntüsü altına gizlemiş olsa da, bana duyduğu husumetin sebebini hemen anladım. Ben onun zoraki sırdaşı olmuştum artık, bir kadının karşısında utanmak zorunda kaldığı bir erkekten nefret etmemesi olanaksızdır. Kontes, kocasının güven duyduğu kişi olsam bile, onun servetini henüz bana teslim etmediğinin de farkındaydı. Affınıza sığınırım ama, kontesle yaptığımız konuşma hafızamda, karşı karşıya kaldığım en tehlikeli mücadelelerden biri olarak kaldı. Dayanılmaz bir cazibe kullanmak için gereken niteliklere yaradılıştan sahip kontes, birbiri ardına uysal, gururlu, gönül okşayıcı, güvenen bir kadına dönüşüyordu; işi merakımı ateşleme-

ye, üstümde egemenlik kurmak için kalbimde sevgi uyandırmaya kadar vardırırmıştı: Ama başarısız oldu. Yanından ayrılmak için izin istediğimde gözlerindeki nefreti ve öfkeyi görünce şaşkınlıkla irkilmişim. Birbirimizden düşman olarak ayrıldık. Yapabilecek olsa beni yok etmeyi istiyormuş gibiydi, ama ben ona karşı, bazı insanların en ağır hakaretle eşdeğer göreceği acıma duygusu hissetmişim. Bu duygu, ona söylediğim son sözlerde kendini gösterdi. Ona her ne yaparsa yapsın, beş parasız kalmaktan kurtulamayacağını bildirdiğimde, sanırım içine derin bir korku salmış oldum.

'Kont de Restaud'yla görüşebilseydim, en azından evlatlarınızın malı...

Tiksintisini ifade eden bir el hareketiyle sözümü keserek, 'Merhametinize sığınıyorum!' dedi.

Sorunlar aramızda bir kez açıkça konuşulunca, bu aileyi kendisini bekleyen yoksulluktan kurtarmaya karar verdim. Amacıma ulaşabilmek için, gerekirse yasa dışı yollara başvurma kararıyla şu önlemleri aldım. Kont de Restaud'ya, uydurma bir tutarla Gobseck'e borçlu olduğunu ileri sürdüğüm bir dava açtım ve mahkûm edilmesiyle davayı kazandım. Kontesin bu davayı gizlemesi kaçınılmazdı, ben de bu sayede kont öldüğünde her şeyi mühürletme hakkını kazandım. Duruma hemen müdahale edebilmek, kontesi tedbir kararıyla tehdit edip korkutmak ve gizli sözleşmeleri bu şekilde kurtarmak için evde çalışanlardan birine para verip ona gece yarısı bile olsa, ev sahibi son nefesini verdiğiğinde gelip bana haber vereceğine dair söz verdirdim. Bu kadının ikinci sözleşmeyi ölüm döşegindeki kocasının sayıklamalarını dinleyerek öğrendiğini uzun bir süre sonra anladım. Ölüm döşeklerinin çevresinde dolanan insanların düşünceleri resmedilebilse, kim bilir ruhları ne korkunç tablolar sergilerdi? Düzenlenen entrikaların, kurulan planların, çevrilen dolapların sebebi hep paradır! Fazlasıyla can sıkıcı

bu ayrıntıları şimdi bir yana bırakalım, ama bu ayrıntılar insanın bu kadının, onun kocasının çektiği ıstırapları kestirebilmesini sağlayarak bunun gibi pek çok evdeki sırları da göz önüne seriyor. Kont de Restaud iki aydır kaderine boyun eğmişti, odasında yapayalnız yatıyordu. Ölümcül bir hastalık, bedenini de zihnini de ağır ağır ele geçiriyordu. Hasta kaprislerinin kışkacındaki tuhaflikları açıklanamaz bir hal almıştı, odasının temizlenmesine izin vermiyor, her türlü bakımı reddediyor, çarşaflarının değiştirilmesini bile istemiyordu. Aşırıya varmış bu kendini bırakışın izleri çevresindeki her şeye yansımıştı: Odasındaki mobilyalar bile darmadağınktı. En narin eşyaları örümcek ağları kaplamıştı, hepsi toz içindeydi. Eski zengin günlerinde zevk sahibi olan kont artık, hastalıkta gerekli olan hepsi toz içindeki bir sürü eşyanın şöminenin, yazı masasının ve iskemlelerin üzerine yığılmış olmasından; dolu ya da boş ilaç şişelerinin, dağınık çamaşırların, kırık tabakların, şöminenin önünde duran kapağı açık bırakılmış yatak ısıtıcısının, içindeki mineralli kaynak suyu hâlâ öylece duran banyo teknesinin ona sunduğu bu hüznü manzaradan zevk alıyordu. Bu çirkin kargaşanın her ayrıntısında yok oluş hissi ortaya seriliyordu. Ölüm kişiyi ele geçirmeden önce eşyalarda belirmişti. Kont gün ışığından nefret ediyordu, pencerelerin panjurları kapalıydı ve alacakaranlık bu hüznü odaya kasvetli bir görünüm katıyordu. Hasta çok zayıflamıştı. Ama gözleri, hayat sanki oraya sığınmış gibi pırıltısını koruyordu. Kestirmedeği saçları iyice uzamıştı, yanaklarından sarkan upuzun düz saç tutamları yüzünün saydam beyazlığının korkunçluğunu daha da artırıyordu. Çöllerdeki dervişleri andırıyordu. Paris'in seçkinlerinin pırıltılı ve mutlu biri olarak tanıdığı sadece elli yaşındaki bu adamın tüm insani duyguları üzüntüden sönmüştü. 1824 yılının aralık ayı başlarında, bir sabah, yatağının ayakucunda oturmuş onu acı içinde izleyen oğlu Ernest'e baktı.

Çocuk yaştaki vikont ona, 'Acı çekiyor musunuz?' diye sordu.

Kont ürkütücü bir gülümsemeyle, 'Hayır!' dedi. 'Her şey *burada ve kalpte!*'

Başını gösterdikten sonra bir deri bir kemik kalmış parmaklarını sönmüş bağrına bastırınca Ernest ağlamaya başladı.

Kendisine çok bağlı olduğuna inandığı, ama aslında tamamen kontesin çıkarına hareket eden oda hizmetlisi-ne, 'Mösyö Derville'le niye görüşemiyorum?' diye sordu. Can çekişen kont zihnini tamamen toparlamış gibi görünüyordu, doğrulup oturdu: 'On beş gündür sizi yedi-sekiz kere avukatıma gönderdiğim halde nasıl oluyor da o hâlâ gelmiyor Maurice?' diye bağırdı. 'Beni kandıracağınızı mı sanıyorsunuz? Derhal gidip onu bulun ve hemen buraya getirin. Emirlerimi yerine getirmezsensiz, yataktan kalkıp kendim giderim...'

Odadan çıkan hizmetli, 'Hanımefendi, beyefendinin dediklerini duydunuz, ne yapayım?' diye sordu.

'Avukata gitmiş gibi yapacaksın ve dönünce beyefendiye işlerine bakan bu adamın kırk mil uzaktaki önemli bir davaya gittiğini söyleyeceksin. Hafta sonunda geri döneceğini de ekleyeceksin,' dedi kontes. İçinden de, 'Hastalar sonları konusunda hep yanılırlar. Bu adamın dönüşünü bekleyecektir. Doktor dün kontun bugünü çıkarmasının zor görüldüğünü söylemişti,' diye geçirdi.

Oda hizmetlisi iki saat sonra gelip ev sahibini umutsuzluğa sürükleyen yanıtı verince, ölüm döşegindeki kont allak bullak oldu.

'Tanrım! Tanrım!' diye yakardıktan sonra, 'Size güvenmiyorum,' dedi.

Uzun bir süre oğluna baktı ve zor duyulan bir sesle, 'Ernest, evladım, sen çok gençsin; ama iyi kalplisin ve ölmek üzere olan birine, bir babaya verilen sözün kutsallığını herhalde algılersin. Bir sırrı, annenin kuşkulanma-

yacağı şekilde içine gömüp saklayabilir misin? Artık bu evde senden başka güvenilebileceğim hiç kimse kalmadı. Güvenimi boşa çıkarmazsın değil mi?’ dedi.

‘Hayır, babacığım.’

‘Öyleyse, az sonra Mösyö Derville’e ait mühürlenmiş bir zarf vereceğim sana, onu sende olduğunu kimse-nin bilmeyeceği bir şekilde saklayacaksın, konaktan gizlice çıkar, zarfı sokağın ucundaki küçük postaneden gönderirsin.’

‘Olur babacığım.’

‘Sana güvenilebilir miyim?’

‘Evet babacığım.’

‘Gel bana sarıl. Sevgili evladım sen ölümün bana verdiği üzüntüyü azaltıyorsun. Altı-yedi yıl içinde bu sırrın önemini anlayacaksın, akıllı davranmandan ve bağlılığından dolayı ödüllendirileceksin, seni ne kadar çok sevdiğimi o zaman anlayacaksın. Beni bir süre yalnız bırak ve kim olursa olsun içeriye girmesine izin verme.’

Ernest odadan çıktı ve salonda ayakta duran annesiyle yüz yüze geldi.

‘Buraya gel Ernest,’ diyen kontes oğlunu dizlerinin arasına alarak oturdu ve onu sıkıca göğsüne bastırarak öptü. ‘Ernest, baban az önce seninle konuştu.’

‘Evet anneciğim.’

‘Sana ne dedi?’

‘Bunu söyleyemem anneciğim.’

Ona coşkuyla sarılan kontes, ‘Ah! Sevgili evladım, ketum olman çok hoşuma gidiyor! Asla yalan söylemek ve sözüne sadık kalmak hiçbir zaman unutulmaması gereken iki ilkedir.’

‘Ah! Ne kadar güzelsin anneciğim! Sen hiç yalan söylemedin! Bundan kesinlikle eminim.’

‘Ara sıra yalan söyledim Ernest’im. Evet, tüm kuralların geçerliğini yitirdiği durumlar karşısında sözümü tutmadığım da oldu. Dinle Ernest’im, babanın beni dışla-

diğını, onunla ilgilenmemi istemediğini fark edecek kadar büyüdün, akıllandın, babanın böyle davranması doğal karşılanacak bir şey değil, çünkü onu ne kadar çok sevdiğimi biliyorsun.'

'Evet anneciğim.'

Kontes ağlayarak, 'Zavallı evladım, bu talihsizlik, vefasızlık imalarının sonucudur. Açgözlülüklerini tatmin etme niyetinde olan kötü kalpli insanlar beni babandan ayırmak istediler. Onlar bizi servetimizden yoksun bırakmak ve paramıza konmak istiyorlar. Eğer baban kendinde olsaydı, aramızdaki kopukluk hemen son bulurdu, o beni dinlerdi; iyi, sevgi dolu biri olduğu için hatasını kabul ederdi; ama hastalığının etkisiyle bir nevi delilik içinde akli bulandı, bana karşı önyargıları sabit fikre dönüştü. Babanın seni tercih etmesi, akli melekesinin yerinde olmadığıнын yeni bir kanıtı. Hastalığından önce Pauline ile Georges'u senden daha az sevdiğini fark etmemiştin. Her konuda şımarık davranıyor. Sana duyduğu sevgi kendisinde sana yerine getireceğın emirler verme fikrini uyandırmış olabilir. Sevgili meleğim, ailenin beş parasız kaldığını ve annenin bir gün yoksul bir kadın gibi ekmek dilendiğini görmek istemiyorsan her şeyi söylemek...'

'Ah! Ah!' diye haykırarak kapıyı açan kont neredeyse çıplaktı, iskelete dönmüş, bir deri bir kemik kalmıştı. Bu boğuk çığlık kontesın üzerinde dehşetli bir etki yarattı, şaşkınlık içinde dona kaldı. İğne ipliğe dönmüş, beti benzi atmış kocası mezardan çıkmış gibiydi.

Kont boğuk bir sesle, 'Hayatımı kedere boğdunuz, şimdi de ölüm döşeginde bana rahat vermiyorsunuz, oğlumun aklını karıştırıp onu yoldan çıkmış biri haline çevirmek istiyorsunuz,' diye haykırdı.

Kontes, hayatın son heyecanları içinde çirkinleşmiş, can çekişen bu adamın ayaklarına kapandı ve sel gibi gözyaşları dökerek, 'Merhamet! Merhamet!' diye haykırdı.

Kont, 'Siz bana merhamet ettiniz mi?' dedi. 'Kendi servetinizi tüketmenize karışmadım, şimdi de benim servetimi saçıp savurup, oğlumu beş parasız bırakmak istiyorsunuz!'

'Bana acımadığınız anlaşılıyor, ama ya çocuklar!' dedi kontes. 'Dul karınızı bir manastıra kapanmaya mahkûm ediyorsunuz, buna boyun eğeceğim; bunu benim için kararlaştırdığınız her şeyin sizi hoşnut etmesi, size karşı yaptığım hataların cezasını çekmek için yapacağım; yeter ki çocuklar mutlu olsunlar!'

'Ah! Hep çocuklar! Çocuklar! Benim bir tek çocuğum var,' dedi kont iskelete dönmüş kolunu umutsuzca oğluna doğru uzatarak.

'Affet! Pişmanım, pişmanım!' diye haykıran kontes kocasının soğuk ayaklarına kapandı. Hıçkırıklar konuşmasına engel oluyor, tıkanmış boğazından tutarsız sözler dökülüyordu.

Ölümün kıyısındaki adam ayağını sallayarak kontesi yere devirirken, 'Ernest'e söylediklerinizden sonra, pişmanlıktan söz etme cesaretini hâlâ buluyorsunuz demek!' dedi. Ardından, sözlerini insanın içine korku salan bir kayıtsızlıkla sürdürdü: 'Kanımı donduruyorsunuz, kötü bir kız evlattınız, kötü bir eş oldunuz, kötü bir anne de olacaksınız.'

Bedbaht kadın düşüp bayıldı. Ölümcül hasta yatağına dönüp yattı ve birkaç saat sonra bilincini kaybetti. Günah çıkarma töreni için rahipler geldi. Hasta gece yarısı son nefesini verdi. Sabahki kavga kalan gücünü de tüketmişti. Gece yarısı Gobseck Baba'yla birlikte oraya gittim. Evde hüküm süren kargaşadan yararlanarak ölmüş kontun odasının yanındaki küçük salona kadar geçtik, salonda, geceyi ölünün yanında geçirecek olan iki rahibin arasında ağlayan üç çocuk gördük. Yanıma gelen Ernest bana annesinin kontun odasında yalnız kalmak

istediğini söyledi. Sesinin vurgusunda ve duruşunda hayranlık uyandıran bir ifade vardı.

'Odaya girmeyiniz, annem orada dua ediyor!' dedi.

Gobseck, kendine has o sessiz kahkahasıyla güldü. Çocuk yaştaki Ernest'in yüzünde beliren ifadeden öyle etkilendim ki cimri adamın alaycılığına ortak olamadım.

Odanın kapısına doğru yürüdüğümüzü gören çocuk, 'Anne, seni arayan kötü adamlar geldi!' diye bağırarak gidip kapıya yaslandı.

Gobseck çocuğu bir tüy gibi havaya kaldırıp kapıyı açtı. Ne sahneydi ama! Odanın altı üstüne gelmişti. Umutsuzluk içinde saçı başı dağılmış, gözlerinden kıvılcıklar saçan kontes ona yasaklanmış odaya yığıldığı pılı pırtının, kâğıtların, yerlere atılmış giysilerin ortasında duruyordu. Ölü henüz odadayken korkunç bir karmaşayla karşılaşmıştık. Kont son nefesini verir vermez karısı yazı masasının kiler de dahil bütün çekmeceleri indirmişti, bastığı halı bir yığın eşyayla kaplıydı, bazı mobilyalar kırılmış, evrak çantaları ortalığa saçılmıştı, bütün bunlarda kontesin becerikli ellerinin izi vardı. Bu araştırmaları önce boşa çıkmış olsa da, duruşu ve tedirginliği gizli sözleşmeleri en sonunda bulduğunu algılamama yol açtı. Mesleki içgüdümle yatağa şöyle bir göz attım, ne olup bittiğini anlamıştım. Kontun cesedi, yere fırlatılmış zarflardan biriymiş gibi horlanarak bir yana atılmıştı, yatakla duvar arasındaki boşluğun neredeyse tam ortasında duran cesedin yüzü yatağa dönüktü. Sertleşmiş, kaskatı uzuvlarında tuhaf bir ürküntünün izleri okunuyordu. Ölümcül hasta ikinci sözleşmeyi ölümüne kadar her türlü kötü niyetten uzak tutmak için herhalde yastığının altında saklamıştı. Ağgözlülük hummasına tutulmuş kontesin bunu tahmin etmiş olduğu, kasılıp kaldığı görülen parmaklarından belliydi. Yastık yere atılmıştı, kontes yastığın üzerine basıyordu; kontesin önünde, tam ayaklarının dibinde yazı yerleri kontun armasıyla mü-

hürlenmiş bir kâğıt gördüm, hemen yerden aldığım kâğıdın üzerinde belgelerin bana teslim edilmesi gerektiği yazıyordu. Gözlerimi kontese dikip her şeyi kavramış bir yargıcın suçluyu sorgularken takındığı ciddiyetle ona baktım. Şöminenin alevi kâğıtları yutmaktaydı. Çocuklarının haklarının korunması konusunda yönlendirerek hazırladığım vasiyetin yer aldığı ikinci sözleşmenin başındaki maddeleri okuyan kontes geldiğimizi anlayınca, çocuklarının servetlerinden yoksun bırakıldığı bir vasiyeti yok ettiğini sanarak kâğıtları ateşe atmıştı. Vicdan azabı içinde, elinde olmadan korkuya kapılıp suça yönelenler gibi muhakeme yeteneğini yitirmişti. Baskına uğradığını anlayınca, belki de idam sehпасını ya da cellâdın kızıla boyanan bıçağını hissetmişti. Ağzımızdan çıkacak ilk sözü heyecan içinde bekleyen bu kadın şaşkın gözlerle bize bakıyordu.

Henüz alevlerin yutmadığı bir kâğıdı şömineden çekip, 'Ah! Evlâtlarınızı beş parasız bıraktınız hanımefendi,' dedim. 'Bu belgeler onların mülkiyet hakkı için düzenlenmişti.'

Kontesin dudakları felç geçiriyormuş gibi yamuldu. Gobseck, 'Vay! Vay!' diye haykırdı.

Bu haykırış bizde, mermerin üzerine sürtülen bakır bir meşalenin çıkardığı gıcırtyla aynı ürpertiği yarattı.

Kısa bir suskunluktan sonra, ihtiyar sakın bir sesle bana, 'Kontes hanımefendiyi, sayın kontun bana satmış olduğu bütün mal varlığının yasal sahibi olmadığımı inandırmayı mı istiyorsunuz? Bu ev bir süreden beri bana ait,' dedi.

Başıma ansızın şiddetli bir darbe almış olsam, ne bu kadar acı duyar ne de bu kadar şaşırırdım.

Kontes tefeciye ne diyeceğimi bilmez bir halde baktığımı fark edince ona söyleyecek başka bir söz bulamadan, 'Beyefendi, beyefendi!' diyebilirdi.

Tefeci Gobseck'e, '*Fideicommissum*'u yerine getirecek kişi siz misiniz?' diye sordum.

'Olabilir.'

'Hanımefendinin işlediği suçtan yararlanmak mı istiyorsunuz?'

'Doğru.'

Kocasının yatağının kenarına oturup gözyaşlarına boğulan kontesin yanından ayrılarak odadan çıktım. Gobseck de arkamdan geldi. Kendimizi sokakta bulduğumuzda ondan uzaklaştım, ama Gobseck yanıma geldi, beni kalplerin içini gören derin bakışlarından biriyle süzdü ve tiz tonlara bürünmüş ince ve yumuşak bir sesle, 'Beni yargılamaya mı kalkışıyorsun?' dedi.

O andan sonra birbirimizi pek az gördük. Gobseck, kontun konağını kiraya verdi, yazlarını onun sahip olduğu topraklarında geçirdi, derebeyi olup çiftlikler inşa etti, değirmenleri, yolları onardı, ağaçlar dikti. Bir gün onunla Tuilleries'nin ağaçlı yollarından birinde karşılaştım.

'Kontes bir kahraman gibi davranıyor,' dedim, 'kendini çocuklarının eğitimine adadı, mükemmel yetiştirdiği büyük oğlu çok yakışıklı bir...'

'Olabilir.'

Sözüme devam ettim, 'Peki, Ernest'e yardımcı olmanız gerekmez mi?'

'Ernest'e yardımcı olmak ha!' diye haykırdı Gobseck. 'Hayır, olmaz. Talihsizlik bizlerin en yüce öğretmenidir, talihsizlik ona paranın, erkeklerin ve kadınların değerini öğretecektir. Hele Paris'in sularına bir yelken açsın bakalım! Ancak iyi bir kaptan olunca, ona hakkını teslim ederiz.'

Sözlerini anlamaya çaba bile göstermek istemedim, onun yanından ayrıldım. Annesi benden hiç hoşlanmadığı için, Mösyö de Restaud da tavsiye almak için bile benimle yakınlık kurmuyordu. Geçen hafta, Ernest'in Matmazel Camille'e duyduğu aşk konusunda onu bilgilendi-

rerek vekâlet ettiği mal varlığını artık Ernest'e devretmesi için sıkıştırmak üzere Gobseck'e gittim, çünkü genç kont reşit olacağı yaşa geliyor. İhtiyar tefeci uzun bir süredir, onu alıp götürecek bir hastalığın pençesinde yatak döşek yatıyordu. Yanıtını ayağa kalkıp işleriyle ilgileneceği zamana erteledi, nefes aldığı sürece hiçbir şeyi elden çıkarmak istemediğine kuşku yoktu; kaçamak yanıtının başka bir amacı olamazdı. Kendisinin sandığından çok daha ağır hasta olduğunu düşündüğümünden, yaşlandıkça bir nevi deliliğe dönüşebilecek ihtirasının gidişatını anlamak için uzun bir süre yanında kaldım. Oturduğu binada hiç kimse olmasın diye bütün odaları kendisi kiralamış ve tüm odaları boşalttırmıştı. Odasında hiçbir değişiklik yoktu. On altı yıldır gördüğüm mobilyalar cam bir kaplamanın altında korunmuş gibi tıpatıp aynıydılar. Sadık yaşlı kapıcı kadın, efendisinin yanına çıktığında kapıcı kulübesinde savaş gazisi kocası duruyordu, Gobseck'in ev işlerini hâlâ bu kadın yapıyordu, onun güvendiği kişiydi, kim gelirse gelsin ilk o karşılıyor, hastabakıcılığını da o yapıyordu. Zayıf düşmüş olmasına rağmen Gobseck müşterilerini hâlâ kabul ediyor ve gelirini topluyordu, dışarıdaki işlerini onun adına yönetmek için savaş gzisini göndererek işini kolaylaştırmıştı. Fransa'nın Haiti Cumhuriyeti'ni tanıdığı anlaşımdan sonra, Saint-Domingue'deki eski servetler, sömürgeciler ya da paylarına düşen tazminatları almak isteyenler hakkında bilgi sahibi olan Gobseck, Haiti'nin ödeyeceği paradan onların haklarının alınıp kendilerine ödenmesi için kurulan komisyona üye olarak atanmıştı. Gobseck'in dehası, Werbust ve Gigonnet'nin adlarına kurduğu, sermaye yerine geçen bilgisi sebebiyle para yatırmasına ihtiyaç kalmadan sömürgecilerin ya da mirasçılarının alacaklarını kırıp kârı paylaştığı bir acente yarattı. Bu acente iş bilmezlerin, kurnazların ya da devlete güvenmeyenlerin meramını anlattığı bir damıtma atölyesi gibiydi. Alacakları dağıtan Gobseck'in

konusarak anlaşmayı iyi bildiği büyük toprak sahipleri, kâh haklarından daha yüksek bir tutara sahip olmak, kâh acilen kabul ettirmek için ona servetleriyle orantılı armağanlar sunuyorlardı. Bu armağanlar Gobseck'in elinde bulundurması mümkün olmayan tutarlardan edinilen bir tür kâr yerine geçiyordu; sonra acentesi, küçük bir alacağı olanları, parasını alıp alamayacağı şüpheli olanları ve alacağı düşük miktarda olsa da devletin ödemesini beklemeden hemen almak isteyenleri düşük bir fiyatla ona devre-di-yordu. Yani Gobseck, bu büyük işin gözü doymaz boa yılanı olmuştu. Her sabah haralarını topluyor ve bir Hint prensinin bakanının bir affı imzalama kararı öncesinde yaptığı gibi onları gözücüyla süzüyordu. Fakir bir adamın balık sepetinden, inançlı insanların kilolarca muma, zenginlerin sofra takımlarından, borsa vurguncularının altın tabakalarına kadar her şeyi alıyordu. İhtiyar tefeciye sunulan bu armağanların ne işe yaradığını hiç kimse bilmiyordu. Her şey onun evine giriyor, ama evden hiçbir şey çıkmıyordu.

Eskiden tanıdığım kapıcı kadın bana, 'Sanırım bütün bu aldıklarını mideye indiriyor, ama vücudu yağ bağlamıyor, zira duvar saatimdeki guguk kuşu kadar sıska,' dedi.

Sonunda Gobseck geçen pazartesi savaş gazisini bana gönderdi, adam büroma girer girmez, 'Acele geliniz Mösyö Derville,' dedi. 'Patron ölmek üzere; limon gibi sapsarı kesildi, sizinle konuşmak için sabırsızlanıyor, ölüm içine işliyor, son iniltisi gırtlacağında hırıldıyor.'

Can çekişen tefecinin odasına girdiğimde onu sönük şöminesinin önünde diz çökmüş olarak buldum, şöminede devasa bir kül yığını vardı. Yatağından oraya sürünerek gelen Gobseck'in ne yatağına geri dönecek ne de sızlanacak gücü kalmıştı. Yatağına götürmek için ona yardımcı olurken, 'Üşümüşsünüz yaşlı dostum, niye şömineyi yaktırmadınız?' dedim.

'Hiç üşümüyorum, yakmaya gerek yok! Gerek yok!' dedi. Beni son kez o soğuk bakışıyla süzerek sözlerine devam etti: 'Nereye olduğunu bilmem, ama artık buradan gidiyorum evladım!' Zekâsının hâlâ ne kadar keskin ve açık olduğunu gösteren bir terim kullanarak, '*Carphologie*¹ hastasıyım ben,' dedi. 'Odamın çil çil altınla dolu olduğunu gördüğümü sandım ve onları almak için kalktım. Benim altınlarım kime kalacak? Onları hükümete bırakmam, bir vasiyetname hazırladım, bul onu Grotius. Güzel Hollandalı'nın bir kızı vardı, o kızı bir akşam Vivienne Sokağı'nda görmüştüm sanırım. Lakabı *Torpil*'di² galiba, aşk kadar güzel bir kızdı, onu bul Grotius. Sen benim vasiyetimi yerine getirecek kişisin, istediğini al, ye: Kaz ciğeri ezmeleri, kahve çuvalı, şekerler, altın kaşıklar. Odiot'un³ sofrası takımlarını karına ver. Ama elmaslar kimin olacak? Sen alır mısın oğlum? Tütünlerim var, onları Hamburg'a sat, küçük bir bardak bira ederler. Sonuç olarak her şeyim var ve hepsini terk etmek gerek!' dedikten sonra da kendine, 'Haydi bakalım Gobseck Baba güçsüz olma, kendin gibi ol,' dedi.

Yatağında hafifçe doğrularak oturdu, bronzdanmış gibi görünen yüzü yastığının üzerinde tüm hatlarıyla belirmişti, cılız kolunu uzattı ve tutunmak istiyormuş gibi bir deri bir kemik kalmış eliyle yorganına yapışıp, gözlerini madeni bakışı kadar soğuk şöminesine dikti; kapıcı kadına, gaziye ve bana, Lethière'in⁴, *Brutus Oğullarını*

1. Bazı ateşli hastalıklar ve *delirium* nöbetlerinde gözlemlenmiş, ellerin havada ya da yatak çarşafında istemsiz olarak bir şeyler yakalamaya çalışması. (Ç.N.)

2. Tefecinin kız kardeşinin torunu Güzel Hollandalı'nın kızı Torpil adıyla anılan Esther Gobseck karakterinin hayatı, "İnsanlık Komedyası"ndaki birçok romanda, özellikle *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti*'nde hikâye edilmektedir. (Ç.N.)

3. Jean-Baptiste-Claude Odiot (1763-1850): Neoklasik tarzda çalışan Fransız gümüşçü. (Ç.N.)

4. Guillaume Guillon-Lethière (1760-1832): Neoklasik Fransız ressam. (Ç.N.)

Ölüme Mahkûm Ediyor adlı tablosunda konsüllerin arkasında resmettiği, pür dikkat bakan Yaşlı Romalıların görünümünü sunarak öldü.

Gazi asker ağzıyla bana, 'Hey kurnaz moruk be, yaman adamdı!' dedi.

Kulaklarımda hâlâ, can çekişen hastanın sıraladığı inanılmaz servet yankılanıyordu ve onun bakışını takip eden gözlerim, dikkatimi çekmiş kabarık kül yığınınına dikilmişti. Maşayı alıp küllerin arasına daldırınca, maşa altın ve gümüşle dolu bir yığına çarptı; herhalde bunları hastayken aldığı ilaçlar ve mecali olmadığı için gizleyememiş ya da güvenemediği için bankaya gönderememişti.

Yaşlı adama, 'Buranın hemen mühürlenmesi için derhal sulh yargıcına gidin!' dedim.

Gobseck'in son sözlerinin ve kapıcı kadının önceki gelişimde söylediklerinin etkisiyle, birinci ve ikinci kattaki odalara bakmak için anahtarları aldım. İlk odanın kapısını açıp taşradaki cimrilerin bizlere sayısız örneğini sunmuş olduğu akıldışı bir içgüdüden ibaret cimrilüğün sonuçlarını görünce, delilik alameti olduğunu sandığım sözlerin anlamını kavradım. Gobseck'in son nefesini verdiği odanın bitişiğindeki odaya yığılmış bozulmuş ezme-lerin, her türden bir yığın yiyeceğin, hatta kabuklu deniz ürünleri ile kokuşmuş balıkların birbirine karışmış iğrenç kokusundan soluğum kesilmişti. Her yerde kurtçuklar ve böcekler kaynaşıyordu. Bu nispeten yeni armağanlar her şekilden kutunun, çay sandıklarının, kahve çuvallarının üstene yığılmıştı. Havre'dan gemiyle gönderilmiş malların ona teslim edileceğini gösteren belge şöminenin üzerindeki gümüş çorba kâsesinin içinde duruyordu, pamuk balyaları, şeker sandıkları, rom fıçıları, kahveler, çivitler, tütünler, sömürgelerden gelen karman çorman bir yığın zahire! Bu oda mobilyalar, gümüş takımlar, lambalar, tablolar, vazolar, kitaplar, çerçeveleri olmayan kıvrılmış güzel gravürler, merak uyandıran eş-

yalarla doluydu. Bu değerli yığının hepsi armağan değildi belki de, birçoğu ödenmemiş borçlardan rehin kalmış eşyalar da olabilirdi. Armalar ve yazılar işlenmiş mücevher kutuları, çok güzel sofra örtüleri, değerli silahlar gördüm. Yerinden oynatılmış bir kitabı açtığımda içinde bin franklık banknotlar buldum. En ufak eşyayı bile incelemeye, Rembrandt'ın fırçasına yaraşır alabildiğine açgözlü bu Hollandalının tüm altınını bulmak için zeminlere, tavanlara, kornişlere, duvarlara kadar yoklamaya karar verdim. Meslek hayatım boyunca, kendine özgü böyle bir cimriliğin yansımasıyla hiç karşılaşmamıştım. Onun odasına döndüğümde, gitgide artmış o karmaşıklığın, bu zenginlik yığınının sebebini çalışma masasının üzerinde buldum. Aldığı armağanları düzenli olarak sattığı tüccarlarla Gobseck arasındaki bir yazışma masadaki bir kâğıt ağırlığının altında duruyordu. Ya bu adamlar Gobseck'in kurnazlığının kurbanı oldukları, ya da Gobseck bu zahirelere, o değerli eşyalara çok yüksek fiyat biçmiş olduğu için alışverişler askıda kalmıştı. Yiyecekleri Chevet'ye satmamıştı, çünkü Chevet onları yüzde otuz zararına satın almak istemişti. Gobseck birkaç franklık fark için çekişmiş, bu pazarlık sırasında da yiyecekler bozulmuştu. Gümüş takımları için gönderim ücreti ödemeyi reddetmişti. Kahveleri için de, verilen fireyi güvence altına almak istememişti. Sonuç olarak her malın satışının anlaşmazlığa yol açması Gobseck'te hayatlarını zihinlerine yerleşmiş güçlü bir ihtirasla sürdüren bütün ihtiyaçların vardıkları o anlaşılmaz inatçılığın, o çocukça davranışların ilk belirtilerini ortaya seriyordu. Tıpkı onun kendisine sorduğu gibi, ben de kendime: 'Bütün bu servet kime kalacak?' diye sordum. Bana tek mirasçısı olarak gösterdiği kadın hakkında verdiği tuhaf bilgiyi düşününce, Paris'te karanlık işlerin döndüğü bütün evlerin altını üstüne getirip oralardaki kötü yola düşmüş kadınlardan birine ucu bucağı olmayan bir servet saçmak zo-

runda bırakıldığımı apaçık gördüm. Ama bütün bunlardan önce bilmeniz gereken konu, Kont Ernest de Restaud'nun usulüne uygun hazırlanmış sözleşmeler gereğince birkaç gün içinde Matmazel Camille'le evlenmesine imkân tanıyacak bir servetin sahibi olacağı, annesi Kontes de Restaud'yla erkek ve kız kardeşi için hepsi yasal olarak düzenlenen çeyiz paraları ve yeterli pay tutarları da onun denetiminde olacak.”

“Pekâlâ sevgili Mösyö Derville, bunu düşünüyoruz,” diye yanıtladı Madam de Grandlieu. “Annesini soylu bir aileye kabul ettirebilmesi için, Mösyö Ernest'in çok zengin olması gerek. Camille'in kayınvalidesiyle görüşmesi doğru olur.”

“Madam de Beauséant¹, Madam de Restaud'yu kabul ediyordu,” dedi yaşlı dayı.

Vikontes hemen yanıt verdi:

“Ah evet! Ama ancak kendi çevresine verdiği davetlerde!”

Paris, Ocak 1830.

1. “İnsanlık Komedyası”nı oluşturan birçok romanda görülen, Vikont Beauseant karakteriye evliyken bekâr ve zengin Portekiz soylusu d'Ajuda Pinto'yla birlikteliğinde aldatıldıktan sonra yüksek soylu sınıftan çevresi tarafından yalnızlığa itilen, Rastignac karakterinin akrabası, kökeni yüksek soylu sınıfa dayanan vikontes karakteri: (Ç.N.)

Balzac *İnsanlık Komedyası*'nda 19. yüzyılın ilk yarısını ve Fransa'yı kapsayan, yaşanmış gerçeklikten çok onun bir tür aynası niteliğini taşıyan, kendi tarihi, coğrafyası, soyluları ve burjuvazisi, esnafı ve köylüleri, politikacıları ve züppeleri daha da önemlisi kendi yasaları, felsefesi, bilimi bulunan alabildiğine özgün bir roman evreni yarattı.

Yüz otuz yedi eserden oluşan yirmi altı ciltlik devasa yapının *Özel Yaşamdan Sahneler* bölümünde yer alan *Tefeci Gobseck*'de, Balzac bu kez bir tefecinin de dahil olduğu bir aile dramını genç avukat Derville'in gözünden anlatıyor.

#kısaklasikler #fransızklasikleri #ondokuzuncuyüzyıl #günah #erdem
#açgözlülük #para

Kapak illüstrasyonu: Ali Yıldız

canyayinlari.com | f | i | t canyayinlari

8,5 TL

roman

ISBN 978-975-07-5105-9

9 789750 751059